

A Gyermek

A gyermek és a mese.

Előadta a Gyermektanulmányi Társaság április 18-án tartott budapesti nyilvános értekezletén: Nógrády László dr.

Második s befejező közlemény.

5. Melyik mesét szeretik a legkevésbé?

Ha fontos tudni azt, hogy melyik mesét szereti legjobban, fontos az is, hogy milyen meséket nem szeret s a nem szeretett mesék közt melyeket szereti legkevésbé a gyermek. (l. VI. t.)

Legjobb lesz talán, ha felsorolom, milyen meséket nem szeret a gyermek. Itt is külön dolgoztam fel a fiú s leánygyermek adatait. Ezek alapján a következő meséket szereti a legkevésbé:

a 7 éves	{	fiúk: a rablásról szóló. leányok: Piroska és a farkasról szóló.
a 8 "	{	fiúk: rablásról, népmese, Mackó, <i>állatmese</i> . leányok: Borsszem Jankó, <i>állatmese</i> .
a 9 "	{	fiúk: <i>tündérmese</i> , rablásról és halálról szólókat. leányok: <i>tündérek</i> ről, állatokról, vígmesét, Hamupipókéét.
a 10 "	{	fiúk: <i>rablásról szóló</i> , <i>állatok</i> ról, szellemekről. leányok: <i>rablásról</i> , <i>tündérek</i> ről, boszorkányokról, ördögökről, <i>állatok</i> ról.
a 11 "	{	fiúk: <i>rablásról</i> , történeti, <i>boszorkánymeséket</i> . leányok: <i>rablásról</i> , rémes, <i>boszorkány</i> , ördögökről, tündér, állat s csatákról.
a 12 "	{	fiúk: <i>rablásról</i> , <i>rémes</i> , <i>tündérek</i> ről. leányok: <i>rablásról</i> , <i>rémes</i> , <i>tündér</i> s történeti tárgyú.

OSZ. PAEDAGÓGIAI ÖNYYTÁR ÉS TANSZERNIUZEUM
Érkezett: 19. 14. év. jul. hó. 10. n.
Csoport szám: XVIII
Közl. szám: 18382

VI. tábla.*) a)

Melyik mesét szereti a legkevésbé?	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
Rablásról szóló	{ fiúk 49-98	{ leányok 14-28	10	24-24 16-60	15-54 9-72	15-54 12-48	9-09 9-36	5 14-3	12-92 19-98	15-54 35-5	5 24-99	21-42 14-28	—
Rémes	{ fiúk —	{ leányok —	—	6-06 4-35	6-66 19-44	13-33 15-5	9-09 34-32	15 11-4	19-38 19-98	8-88 14-28	25 8-33	28-56 14-28	24-99
Boszorkány	{ fiúk —	{ leányok —	5	3-03 8-68	22-22 14-68	8-88 3-12	25-21 24-96	15 34-2	6-44 6-66	— 7-14	15 16-66	7-14 14-28	16-66
Ördögökről	{ fiúk —	{ leányok —	4-54	3-03 8-68	— 9-72	6-66 3-12	3-03 —	— —	— —	— —	— —	— —	—
Sárkányról	{ fiúk —	{ leányok 15-38	—	—	2-22	—	3-03	—	—	—	—	—	—
Halálról	{ fiúk —	{ leányok —	10	4-35 7-29	4-44 6-24	2-22 3-12	3-03 14-3	5	6-46	—	14-28	—	—
Szellemkről	{ fiúk —	{ leányok —	8-8	6-06	2-22	—	—	—	4-44	—	—	—	—
Tündérekéről	{ fiúk 16-66	{ leányok —	25 9-08	9-09 13-02	8-88 9-72	13-33 9-36	9-09 6-24	27-5 2-86	12-92 19-9	35-52 —	35	21-42 28-56	8-33
Mostoháról	{ fiúk —	{ leányok —	—	—	2-22	—	—	—	3-23	—	—	—	—
Népmese	{ fiúk —	{ leányok —	14-28	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—
Állatmese	{ fiúk —	{ leányok —	14-28 23-07	5 9-08	27-27 8-68	6-66 12-15	4-44 3-12	9-09 3-12	7-5 2-86	12-92 13-32	5 7-14 33-33	14-28	16-66
Csúnya	{ fiúk —	{ leányok —	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Indián	{ fiúk —	{ leányok —	—	2-22	4-35	—	—	5	—	—	—	—	—
Szomorú	{ fiúk —	{ leányok —	5 15-38	3-03 4-35	—	6-66 6-24	9-09 3-12	7-5 2-86	9-69	4-44	—	7-14	—
Víg	{ fiúk —	{ leányok 20	9-08	—	2-22	—	3-03	—	—	—	7-14	—	—
Történeti	{ fiúk 16-66	{ leányok —	5 4-54	6-06 4-35	11-11	2-22	9-36	—	—	4-44	—	—	—
Csatákról	{ fiúk —	{ leányok —	7-7	—	9-72	3-12	—	—	3-23	—	7-14	8-33	—
Hamupipőke	{ fiúk —	{ leányok 20	5 9-08	3-03 4-35	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hófehérke	{ fiúk —	{ leányok —	13-62	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Grimm	{ fiúk —	{ leányok —	5 7-7	3-03 4-35	2-44	3-12	—	—	—	—	—	—	—
Piroska és a farkas	{ fiúk —	{ leányok 60	—	3-03	—	—	—	5-6	—	—	—	—	—
Jancsi és Juliska	{ fiúk —	{ leányok —	7-7	—	2-44	6-06 6-24	—	1-86	—	—	—	—	—
Andersen	{ fiúk —	{ leányok —	5	—	—	3-12	—	—	3-23 3-33	—	—	—	—
Mackó	{ fiúk —	{ leányok —	14-28 4-54	5 —	3-03	—	—	2-5	—	—	—	—	—
Robinson	{ fiúk —	{ leányok —	5	—	—	—	3-63	2-5	—	—	—	—	—
Nem igaz	{ fiúk —	{ leányok —	7-7	—	2-44	4-44 6-24	3-03 6-84	—	—	4-44 7-14	5	14-28	24-99
Tanulságos	{ fiúk —	{ leányok —	—	—	—	8-88	—	—	—	—	8-33	—	—
Kalandsó	{ fiúk —	{ leányok —	—	—	—	—	3-03	6-24	3-33	—	—	—	—
Babszem Jankó	} csak	} fiúk	43-85	—	—	—	2-22	6-06	2-5	—	—	—	—
Rövid			—	—	—	—	—	3-03	—	—	3-23	—	—
Unalmas Erkölcsontró	} fiúk	} leányok	—	—	—	—	—	2-5	2-23	—	5	—	—
Ezeregyéj			—	—	4-54	8-68	—	6-24	—	5-6	3-33	—	—
Nem tanulságos	{ fiúk —	{ leányok —	—	—	—	2-22	—	—	—	—	—	—	—

*) A százalékszámok pusztán csak a nem szeretett mesék egymás közötti viszonyát tüntetik fel.

a 13 éves	{	fiúk: <i>rablásról, rémes, boszorkány, tündér, állat</i> s szomorú meséket.
	{	leányok: <i>rablásról, rémes, boszorkány, tündér.</i>
a 14 "	{	fiúk: <i>rémes, boszorkány, tündérekről.</i>
	{	leányok: <i>rablásról, rémes, boszorkány, halálról</i> szóló.
a 15 "	{	fiúk: <i>rablásról, rémes, tündér, állat.</i>
	{	leányok: <i>rablásról, rémes, tündér, állat.</i>
a 16 "	{	fiúk: <i>rablásról, rémes, tündér.</i>
	{	leányok: <i>rablásról, rémes, halálról.</i>
a 17 "	{	fiúk: <i>rémes, boszorkány, tündér.</i>
	{	leányok: <i>rablásról, boszorkány, állat.</i>
a 18 "	{	fiúk: <i>rablásról, rémes, tündér, állat.</i>
	{	leányok: <i>rablásról, rémes, boszorkány, tündér,</i> <i>állat, a nem igaz meséket.</i>
a 19 "	{	fiúk: <i>rémes, boszorkány, állat, a nem igaz</i> <i>meséket.</i>
	{	leányok: adat nem volt.

Mindenesetre feltűnik, hogy az annyira kedveltnek feltüntetett tündér és állatmese is gyakran szerepel mint nem kedvelt mese. Ez nem cáfolja az előbbieket, oka az anyag feldolgozási módja. Én ugyanis külön dolgoztam fel a kedvelt és külön a nem kedvelt meseadatokat, tehát ez utóbbi adatokban a tündér és állatmese nem a legkedveltebb, hanem a különböző nem kedvelt mesefajok közti relativ viszonyt tünteti fel.

Ha nézzük az adatokat, azt tapasztaljuk, hogy a gyermek egyéniség szerint változik egy-egy mesefaj mesekedvelése és nem kedvelése. Egész csomó ilyen feleletet tudnék felhozni s az adatokból felolvasni: szeretem a tündérmesét, mert nagyon szép; a másik ezt modja, nem szereti, mert nagyon csunya. Ami tetszik egyiknek, nem tetszik a másiknak, s mikor a legjobban kedvelt mese tipusként a tündérmesét jelöltük meg, csak azt akartuk konstatálni, hogy a gyermekek többsége ezt kedveli. S ha most már azt mondjuk, hogy a legtöbb gyermek az *ijesztő meséket* nem kedveli, tehát ez a mesetípus a legkevésbé kedvelt, szintén csak azt jelzi, hogy a gyermekek többsége nem kedveli az olyan meséket, melyekben félelmes

elem van. És valóban, ha azon mesefajokat, melyben ijesztő elem van, egy mesetipusnak vesszük, aminthogy valóban is ezt kell tennünk, akkor azt találjuk, hogy a legkevésbé szeretett mesefajta az, melyben félelmes, ijesztő elem van. Ezt az is megerősíti, hogy a nem szeretés oka nemcsak a rabló s boszorkány, stb. ijesztő meséknél a félés, hanem az egyébként legkedvesebb tündér s állatmeséknél is, mert egy-egy gyermek-egyéniségre még a tündér s az állatmesék egy-egy eleme is ijesztőleg, izgatón, félelmet keltően hat (így kerülnek a tündér s állatmesék a nem kedveltek közé! l. VI. tábla b.).

VI. tábla. b)

A legkevésbé szeretett mesetipusok		7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
Bemondás szerint különválasztva a mesetipusok	Füák	49-98	43-85	25	27-27	22-22	15-54	25-21	27-5	19-38	35-52	35	28-56	24-99
	Leányok	60	23-07	13-62	16-60	19-44	15-5	34-32	34-2	19-98	35-5	33-33	28-56	—
Az ijesztőmotívumú mese típusokat egybevéve	Füák	49-98	43-85	25	35-39	51-08	46-63	52-48	40	45-2	28-86	45	57-12	41-65
	Leányok	60	23-07	13-62	42-66	60-85	40-46	74-88	74-2	46-62	71-20	53-98	42-84	—

Kérdés, melyek a mese félelmes elemei a gyermeklélek szempontjából? A gyermek lelkét s a magunkét kell figyelembe vennünk, hogy erre a kérdésre megfelelhessünk. Mi nem félünk a boszorkányoktól, a boszorkányok rútsága, titkos

hatalma bennünket nem rémít, mert tudjuk, hogy boszorkány nincs, tehát hatalma sincs. Semmi rossz se érhet bennünket a boszorkányoktól. A rabló nem boszorkány, rendkívüli hatalma sincs, mégis félünk tőle, mert tudjuk, hogy egyéni épségünket veszélyezteti. A félelem oka ez esetben tehát olyan, amely ami lételünket fenyegeti. Nevezzük ezt reális oknak, hatását pedig biológiai félelemnek.

A félelem másik fajtája a következő. Sokan nem hisznek szellemekben, kísértetben s mégis félnek, ha éjszaka temetőn mennek keresztül. Félelmüknek reális oka nincs, a félelem oka csak azon emlékek dispoziója, melyek a gyermekkorból származnak, mikor még el tudták hinni, hogy szellemek, kísértetek vannak s a félelem elemei akkor beidegződtek. Mondjuk ezt a félelmet nem reális okból származó beidegzett félelemnek.

Ismét másik fajtája e félelemnek az, melyet akkor érzünk, ha megrázó eseményt látunk, hallunk. Ez a félelem reális okból ered s minket ugyan nem veszélyeztet és ha mégis félünk, ennek más oka nem lehet, mint a tudatunk mélyén őrködő ösztönök. Ez a félelem tehát reális okból eredő ösztönszerű félelem. És végre még egy fajtáját említem fel a félelemnek, mely akkor kel fel bennünk s rázza meg valónkat, ha valami tragikus tárgyú olvasmányt (regényt) olvasunk vagy ilyen szindarabot nézünk, vagy más művészi vagy természeti alkotást szemlélünk. Ez a legösszetettebb forrásokból eredő félelem, oka nem tisztán reális, a reális okkal társul a felkeltett illúzió és képzelet. Természeténél s hatásánál fogva azt mondhatjuk, hogy ez illúzióból származó esztetikai jellegű félelem.

Melyik félelem a gyermeké?

Erre megfelelhetünk azon adatok alapján, amikkel a gyermek megokolja, hogy miért nem szereti ezt vagy azt a mesét s hogy miért fél a mesétől.

6. Miért fél a gyermek a mesétől?

A gyermekek ezt vagy azt a mesét leginkább vagy azért nem szeretik, mert nem érdekes¹⁾ (l. VII. tábla) vagy azért,

¹⁾ Ezen elnevezés alá foglalom a „nem érdekes, megunta, nem tetszik, nem érdeklí, nem jó, nem szép, sokszor hallotta“ megokolásokat.

mert félnek¹⁾ a mesétől (többen okolnak még azzal is, hogy szomorú, nem igaz, nem neki való, stb.)

A 6 éves leány gyermek azért nem szereti Piroska és a farkas mesét, mert megeszi a farkas, mert őt is megeheti, mert a farkas csunya, rossz. Ebben a megokolásban benne a félelem s ez a félelem csak biológiai lehet. De mikor meg is okolják, hogy miért félnek a mesétől, (7—8 éves korban kevesen okolnak) sokan csak egyszerűen azt mondják félnek. (I. VIII. a. b. tábla). Ez a megokolatlan félelem is biológiai lehet csak. Félnak a rablóktól, a kisértettől, az ördögtől, a farkastól, medvétől, félnek a sárkánytól, boszorkánytól, sőt Hófehérektől s a tündérektől is, mert nem kell szükségkép félelmes elemnek (rabló, kisértet) lenni a mesében, elég a gyermek félelmének előidézésére a fantasztikus is. Egész bizonyosak lehetünk abban, hogy a kisebb gyermek félelmének oka biológiai: fél, mert az, ami a mesében történt, vele is megeshet. A boszorkány őt is elvarázsolhatja, a medve és farkas megeheti, a hétféjú sárkány megtámadhatja stb.

Ez a biológiai félelem a mese igazhívés határán jóval túl terjed az adatok szerint, tehát még akkor is félnek, mikor már nem hiszik azt, ami a mesében történik. Ennek az ösztönszerű félelemnek bizonyosága az a megokolás, hogy vele is megtörténhet. Ezzel okolnak: a fiúk 9, 11, 12, 14, 15, 17 éves korukban. — A leányok 13, 15, 17 éves korukban is. A 14—17 éves korban már csak ösztönszerű lehet a félelem vagy beidegzett.

A haláltól, a kisértettől, boszorkánytól, ördögtől stb. csak a gyermekkorban beidegzett félelem emlékek miatt félhet a 14—19 éves gyermekifju. Én azt hiszem, hogy a gyermek félelme e három kategóriába tartozhat: biológiai, később ösztönszerű s beidegzett.

Röviden érintenem kell a gyermekmese félelmének hatását is. Szinte elszörnyűködtem, mikor a gyermekeknek a félelmet megokoló adatait olvastam. Ezek így szólnak: vele álmodtam, nem tudtam aludni, mindig láttam, izgatott, borzadtam, megjelent előttem. E fájdalmas vallomások a szervezet nagy pusztításáról tanuskodnak. Minden félelem meg-

¹⁾ Ez alá foglalom a „fél, nem tud aludni, gyilkosság van benne, borzalmas, rablás van benne, gonosz van benne, vele is megtörténhet, boszorkány van benne, szellemekről van szó“ megokolásokat.

akasztja a szervezet nyugodt építő munkáját, megzavarja, hátráltatja egyenletes működését még a felnőtteknél is. Hát még mennyire pusztító lehet a gyermeknél, aki küzdeni nem tud ellene, akinek nappalját s éjjelét egyaránt zavarja.

Amilyen jótékonyan hat a gyermek biológiai életére s amennyire fontos tényezője az ő fejlődő testi és lelki épületének a jó, vidám, kedves mese, ép annyira, sőt még fokozottabb mértékben káros a félelmes elemet tartalmazó.

De nemcsak a kisebbkorú gyermekre káros, káros a fejlődés későbbi idejére is, mert e félelem beidegződik s nemcsak idegességi dispoziciókat s elváltozásokat hoz létre a szervezetben, hanem károsan befolyásolja az egyéniség, a morális karakter kifejlődését is.

Minden beidegzett félelem terheltsége a léleknek s e terheltséget gyermekeink a rossz mesékből kapják s a felnőttek félenksége innen van jó részben. Innen van az a félenkség, mely már karakterba vágó.

S hogy a meséket mennyire nem válogatják meg sem a szülők, sem az írók, sem a kiadók, mutatja az, hogy a gyermekek minden korukban a 19 éves korig említést tesznek arról, hogy félték vagy félnek a mesétől. A százalék közép arányszáma a fiúknál 32·26, a leányoknál 46·27 (*V. ö. VIII. a. tábla*).

Ez annyit jelent, hogy a gyermekek közül majd felét gyötörte, kizozta, rontotta a mese, csak azért, mert nem volt, ki törődne azzal, hogy milyen mesét kell mesélni, olvasni adni a gyermeknek.

A meséskönyvek a legzöldebb meséktől hemzsegek és pompás kötésükkel csalogatják a vevőket s a kis olvasókat. Azt hiszem a most feltüntetett adatok óvatosságra fogják inteni azokat, akiknek nemcsak módjukban van, de kötelességük is a mesék ellenőrzése. Részemről csak elítélőleg szólhatok a félelmes elemet tartalmazó mesékről s eszembe jut az, amit Swift Gulliverjében mond Liliput ország törvényei felsorolásában: «... nyilvánosan háromszor megkorbácsolják az olyan cselédet, aki bolondos és rémes meséket mond a gyermeknek»¹⁾.....

Nem arra van szükségünk, hogy a mese fárasztó, ideg-

1) Világ Könyvtár, Swift: Gulliver 97. l.

romboló enervációkat okozzon, nincs szükség arra sem, hogy a fantáziát tüzhányó szörnyetegekkel s vasorrú bábákkal, ördögökkel s kísértetekkel népesítse be a mese; nincs szükségünk arra, hogy gyermekeinkből a babonák alkalmas talaja

VIII. tábla. a), b)

Félt-e valamelyik mesétől? a)		7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
Félt	fiúk	11-76	18-75	11-32	43-59	23-53	30-65	28-31	29-18	34-88	47	30-2	40-42	52-17
	leányok	—	49-92	36-32	41-28	43-84	42-30	53-76	60-75	53-28	71-40	59-14	10	—
Rablás	fiú	—	—	—	52-67	29-40	23-22	7-14	5-28	—	10-00	7-69	—	—
	leány	—	16-6	15-38	10	35-28	17-64	—	42-84	31-25	41-65	15-38	—	—
Ijesztő	fiú	—	—	16-67	15-87	35-29	42-4	35-70	37-09	50-89	30-00	38-45	45-45	42-85
	leány	—	49-8	23-07	40	41-16	35-28	9-16	42-84	18-75	8-33	46-04	—	—
Halál- kisértet	fiú	—	—	16-67	15-28	5-88	4-54	28-56	25-75	19-02	35-00	7-69	8-33	11-11
	leány	—	16-66	7-69	5	17-64	23-52	5-88	—	12-50	24-99	7-69	15-38	—
Boszor- kány	fiú	—	—	—	5-25	11-76	19-18	—	15-77	12-75	—	15-38	9-09	42-85
	leány	—	—	30-76	15	5-88	11-76	—	14-28	—	8-35	—	—	—
Ördög	fiú	—	—	16-67	10-58	5-88	—	14-28	5-27	—	15-0	7-69	—	—
	leány	—	16-6	7-69	10	—	—	—	—	6-25	—	—	—	—
Sár- kány	fiú	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10-00	—	9-09	—
	leány	—	—	—	—	—	5-88	5-88	—	—	—	—	—	—
Vele is megtör- ténhet	fiú	—	—	16-66	—	5-88	9-59	—	5-29	12-75	—	7-69	—	—
	leány	—	—	—	—	—	—	29-40	—	18-75	—	15-38	—	—
Tündér	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6-37	—	—	—	—
Cigány	—	—	—	16-66	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Indián	—	—	—	—	—	5-88	—	—	—	—	—	—	—	—
Kalad	—	—	—	—	—	—	4-54	—	—	—	—	—	—	—
Igaznak hitte	—	—	—	—	—	—	—	7-14	5-29	—	—	7-69	27-27	—
Rossz mostoha	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6-25	8-33	—	—	—
Törpe	—	—	—	—	—	—	5-88	—	—	—	—	—	—	—
Ijeszt- gették	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6-25	—	—	—	—
Állat	fiú	—	—	16-66	—	—	—	—	—	—	—	7-69	—	—
	leány	—	—	15-38	10	—	—	—	—	—	8-33	—	—	—
Piroska	leány	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Grimm	leány	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Félt-e valamelyik mesétől? s miért? b)														
Nem félt	fiúk	88-20	26	47	22	65	43	48	45	28	27	37	25	11
	leányok	100	49-92	63-35	58-48	56-16	57-70	46-08	33-88	46-62	28-56	40-86	90	—
Nem igaz	fiúk	—	—	70	50	87-52	22-22	22-22	66-67	100	42-88	55-55	100	50
	leányok	—	100	100	100	66-66	75	100	100	100	100*	50	100*	—
Nem hitt benne	fiúk	—	—	—	—	—	22-22	—	—	—	—	—	—	—
Nem bánt- hat	fiúk	—	25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bátor	fiúk	—	75	30	50	12-5	—	66-67	22-22	—	—	11-11	—	50
	leányok	—	—	—	—	33-33	25	—	—	—	—	50	—	—
Tiszta a lel- küismerete	fiúk	—	—	—	—	—	33-34	—	—	—	—	—	—	—
Szereti a rémeset	fiúk	—	—	—	—	—	—	11-11	11-11	—	—	—	—	—

* Kevesen okolnak.

legyen. Az efféle borzalomkeltő mesék sem a biológiai, sem az esztetikai, sem a morális célt nem szolgálják. A gyermek fizikumát fárasztják, idegeit rombolják, érzelmeit nem helyes irányba befolyásolják. El tehát a mesék igazi kincses házából azokkal a mesékkal, melyek károsak!

És most áttérek arra a kérdésre, hogy:

7. A mese milyen hatással van a gyermek aktivitására.

Ezt kutatta adatgyűjtésünk azon kérdése: játszottál-e vagy cselekedtél-e valamit a mese hatása alatt s mi volt az?

A mese a lélek mélyén csendben végzi építő (s az előbbieik alapján mondhatjuk) vagy romboló munkáját, vajmi kevés az, ami belőle olyan formát ölt, hogy láthatjuk is. Erre vallanak adataim.

A kisebb gyermek nem is ad feleletet erre a kérdésre, vagy azt mondja: a mesét csak hallgattam, az csak mese. Csak a 6—8 éves korhatáron tud beszámolni arról, hogy a mese hatása alatt cselekedett-e valamit. S minél idősebb lesz a gyermek, annál határozottabb ez a beszámolás (*l. IX. a. tábla*).

Érdekes, hogy a leánygyermeknél erősebb a mese játékra indító hatása. Mig a fiúknál a játszó aktivitás adatainak százalékszámát a 30%-ot 5 év határán (a 10, 11, 14, 15, 18), a 40%-ot 4 év határán (12, 13, 16, 17) éri el, illetőleg haladja meg, s csak a 19 év határán megy túl az 50%-on (58:33), addig a leánygyermeknél a 30% 3 év határán (10, 12, 13), a 40%-ot 2 év határán (9, 15) éri el, illetőleg haladja meg, de az 50%-ot 4 év határán (8, 14, 17, 18) nemcsak eléri s meghaladja, hanem 16 évesek határán még a 60%-on (61:15%) is fölül áll. A mese szuggesztív hatása, amint már az előbbiekből is láttuk, erősebb a leány, mint a fiúgyermeknél.

Összeállítottam azt is, hogy mely mesék indítják játékra a gyermeket (*IX. a. tábla 2. pont*) s melyek ezen mesék főtipusai (*IX. b. tábla*).

A játékra a fiúgyermeket több mesetípus indítja, mint a leányt. A fiúgyermeket játékra indító fő mesetípusok közt ott van Jancsi és Juliska (8 éves), Hófehérke (9, 14, 15),

IX. tábla a), b).

Játszott-e a mese hatása alatt		7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	
a)															
Nem játszott	fiú	100	100	81·63	67·19	61·76	53·2	55·22	61·67	61·15	59·52	56·25	63·16	41·67	
	leány	82·21	46·88	55·84	67·68	74·2	70·88	69·30	48·45	52·95	38·85	45	50	—	
Játszott	fiú	—	—	18·37	32·81	38·24	46·8	44·78	38·33	38·83	40·48	43·75	36·84	58·33	
	leány	19·98	53·71	43·74	31·68	25·8	39·12	30·68	51·39	47·05	61·15	55	50	—	
Ezt játszották	Rablósdí	fiú	—	—	33·38	—	11·76	33·38	5·56	—	9·09	29·94	21·92	—	8·33
		leány	—	—	7·14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	A mesét eljátsz.	fiú	—	—	—	—	—	5·76	—	—	—	5·88	14·28	—	—
		leány	—	—	—	19·98	20	50·04	79·92	68·64	69·73	55·6	62·24	80	—
	Moralis hat.	fiú	—	—	—	—	—	—	10·52	—	—	11·76	14·28	—	—
		leány	—	—	—	—	10	4·37	29·77	31·21	22·2	22·2	37·76	20	—
	Utazott	fiú	—	—	—	—	—	2·38	—	—	—	11·76	7·14	100	16·66
		leány	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11·11	—	—	—
	Társas boltosdi	fiú	—	—	—	50	—	12·38	—	—	9·09	—	—	—	—
		leány	—	—	—	9·99	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Rajzolni kezdett	leány	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22·22	—	—	—	
Ezen mesék hatása alatt	Tündér	fiú	—	—	—	5·88	2·38	—	—	—	—	—	—	—	8·33
		leány	—	10	14·28	19·98	—	4·17	—	—	—	—	—	—	—
	Hamu-pipóke	fiú	—	—	—	—	5·88	—	—	—	—	—	—	—	—
		leány	—	—	21·42	—	10	8·34	—	—	—	—	—	—	—
	Hófehérke	fiú	—	—	33·3	—	5·88	—	5·56	10·52	9·09	—	—	—	—
		leány	100	30	42·84	—	40	29·36	—	—	9·99	—	—	—	—
	Jancsi és Juliska	fiú	—	50	—	—	5·88	5·76	—	5·26	—	—	—	—	—
		leány	—	50	14·28	19·98	10	—	—	—	—	—	—	—	—
	Piroska és farkas	fiú	—	—	—	—	—	—	—	5·26	—	—	—	7·14	—
		leány	—	10	—	9·99	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Bibliai mese	fiú	—	—	—	—	—	2·38	—	—	—	—	—	—	—
		leány	—	—	—	9·99	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Indián detektív	fiú	—	—	—	—	11·76	2·38	38·85	10·52	—	5·88	—	—	—
		fiú	—	—	—	—	5·88	—	—	—	—	—	—	—	—
	Robinson	fiú	—	—	—	—	29·4	2·38	5·56	—	—	—	—	—	8·33
	Pál-utcai fiúk	fiú	—	—	—	—	5·88	—	—	—	—	—	—	—	—
	Mackó	fiú	—	—	—	12·5	5·88	2·38	—	—	—	—	—	—	—
	Kolumbus	fiú	—	—	—	—	—	2·38	5·56	—	—	—	—	—	—
	Boszorkány	fiú	—	—	—	—	—	8·14	—	—	—	—	—	—	—
	Kísérteties	fiú	—	—	—	—	—	—	—	5·26	9·09	5·88	—	—	—
Állatmese	fiú	—	—	—	—	5·88	7·14	16·65	10·52	9·09	—	—	—	—	
3 törpe szegény ember m.	leány	—	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	
	leány	—	—	—	9·99	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Árva	leány	—	—	—	9·99	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
b)															
A mese játék hatásának főtipusai															
%		—	50	33·3	12·5	29·9	8·14	38·85	10·52	9·09	5·88	7·14	—	8·33	
Fütk	—	—	Jancsi és Juliska	Hófehérke	Mackó utazása	Robinson	Boszorkány m.	Indián tört.	Indián, állatm. Hof.	Hófeh., kísért., áll.m.	Indián kísérteties	Piroska és a farkas	Nemmondták be	Robinson Tündér m.	
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
Leányok	100	50	42·84	19·98	40	29·36	—	—	—	9·99	—	—	—		
	Hófehérke	Jancsi és Juliska	Hófehérke	Hófehérke	Hófehérke	Hófehérke	Hófehérke	Nemmondták be	Nemmondták be	Hófehérke	—	—	—		

Mackó utazása (10), Robinson (11, 19), a boszorkány mese (12), az indián mesék (13, 14, 16), az állatmese (14, 15) stb. (l. IX. b. tábla), ezzel szemben a leányoknál csak két ilyen fő mesetípust állapíthattam meg; ezek Jancsi és Juliska (8. év) s Hófehérke (7, 9, 10, 11, 12, 15 év); a 13, 14 s a 16–18 évesektől nem kaptam adatot.

Feltűnő, hogy a fiúgyermeknél játékra indító fő mesetípus az, amelyben a cselekvő aktivitás igen erős (Robinson, Mackó utazása, az indián mesék), míg a leányoknál a sok érzelmi elemet tartalmazó Hófehérke meséje.

A mese hatása alatt játszott játék típusokban is eltérnek a fiúgyermek a leánygyermekektől. (l. IX. c. tábla) A fiúgyermek általában rablósdit játszanak (9, 11–13, 15–17 évesek), azonkívül társasjátékot (10 év). A leányok nagyobb részét csak egyszerűen jelzik, hogy eljátszották a mesét (l. IX. c. tábla).

IX. tábla. c)

A mese hatásának játéktípusai c)	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
Füók	—	—	33-36	50	11-76	33-33	5-56	10-52	9-09	29-94	21-92	100	16-66
	—	—	Rablósdí	Társas	Rablósdí	Rablósdí	Rablósdí	Moralis cselekedét	Rabló dí és társas	Rablósdí	Rablósdí	Utazás	Utazás
Leányok	—	—	—	19-98	20	50-04	79-92	68-64	69-73	55-6	62-24	80	—
	—	—	—	Eljásza a mesét	Eljásza a mesét	Eljásza a mesét	Eljásza a mesét	Eljásza a mesét	Eljásza a mesét	Eljásza a mesét	Eljásza a mesét	Eljásza a mesét	—

Érdekes, hogy a leánygyermek 11 évtől egész 18 évig beszámolnak olyanról is, melyből megállapítható, hogy rájuk a mese morális hatást gyakorolt, (Pl. azt mondják: eltúrtem, ha más bántott, alamizsnát adtam, mást nem csúfoltam stb.) a fiúknál csak a 14, 16, s 17. korhatáron találtam ennek nyomát; továbbá míg a fiúknál a mesének a kalandra, utazásra, (egyik-másik elmondja, hogy tényleg útra is kelt) indító hatását a 12, s 16–19. évig megtaláltam, addig efféle hatást a leánygyermeknél csak egyszer, a 16. évben találtam.

Másféle aktivitás az, amikor a gyermek a mese hatása alatt maga is mesét komponál. Ezt a mesélést, meseírást inkább utánzó játéknak, mint a képzelet alkotásának kell tartanom azon meseadatok alapján, melyet a gyermekek feljegyeztek. E mesécskék halvány emlék, gondolat s képtörödékek az olvasott mesékből s alig egy-kettőnél látszik egy-egy ügyesebb fordulat. Igaz, hogy csak pár mondatból állanak a feljegyzések s ezekből alig lehet kiolvasni a mese egész tartalmát, felépítését, a történet fordulatait, motivumait.

A fiú s leánygyermek egyéni különbözősége itt is kitűnik, jóval több a «meseíró» a leányok, mint a fiúk közt (*l. X. a. b. tábl.*) Vagy a jövő zenéje-e ez is?!

Még egy kérdésről kell beszámolnom pár szóval, hogy milyen mesék hatása alatt komponál a gyermek mesét. Olyik szerényen azt vallja, hogy magától csinálta a mesét, — de ez egész biztosan téves adat, az igazság még az sem hogy huszonkét mesefajta befolyásolja a kicsi és nagyobb mesélőket, de ha már az adatok csak ennyiről adnak számot, el kell fogadnom. Legfőbb mesetípusok ezek közül a fiúknál Hamupipőke (8, 17 év), Jancsi és Juliska (9, 13, 14 év), Robinson (15 év), kalandos mese (16 év), rablómese (11, 18), harcias (15, 19), történeti (17, 19) s különösen a tündérmese (10, 11, 12, 14, 18, 19). A leányoknál Hófehérke (8, 17), Piroska és a farkas (9, 11), Hamupipőke (10, 17) és a tündérmese (12–16 év) (*l. X. b. tábla.*) Amint látjuk ismét, vagy mondjuk mindig a tündérmese az, amely legmélyebben jut bele a gyermek érdeklődése, értelmi s érzelmi körébe. A tündérmese ragadja meg legjobban, ez játszik vele legtöbbet s ezzel játszik a gyermek is a legnagyobb, a legodaadóbb szeretettel.

Előadásomat be nem fejezhetném anélkül, hogy még egy egészen röviden ne érintsem azt, hogy

8. Milyen szerepe van és lehet a mesének a gyermek életében.

A mesének biológiai szerepéről már szóltam. A jó mese jókedvű derűje fontos tényezője a gyermek zavartalan fizikai fejlődésének. A kis gyermek a 3–6 éves korhatáron nagyon szereti az olyan meséket, melyben ennivalóról van szó, ez a biológiai érdeklődés is megerősíti előbbi szavaimat.

Ezen szerepén kívül nagy fontossága van a mesének a nevelésalapvetésében. A mese szuggesztíója alól nem vonhatja ki magát a gyermek akár hisz a mese valóságában akár nem. Ép ezen szuggesztív erőnél fogva fontos a mese különösen a kisebb gyermek életében. A jól s tudatosan összeválogatott mesékkal sokféle morális, jellem- és kedélyképző hatást érhetek el. A mese útján a gyermeket a biológiai morál világából felemelhetem a lelki morál világába, mert a mesetársadalom példáinak hatásával támaszthatok a gyermekben érdeklődést olyan dolgok iránt, melyek a morális életben értékesek. A mesepélda fogja megtanítani a gyermeket arra, ami jó, ami nemes, derék. Lassanként megfogja érteni a gyermek, hogy vannak olyan dolgok, melyek mindenkire kötelezők s miket megtenni kötelesség. A mesének világán át válik szemlélhetővé az élet s a társadalom, melyet bizonyos erkölcsi motivumok irányítanak. A mese fejleszteni fogja szociális érzését, önfegyelemhez szoktatja s engedelmességhez, mert a mesepéldákban szemlélheti a jó egyén megelégedését s azt, akinek oka van szomorkodni, mert helytelent követett el.

Meg fogja ismerni a gyermek a mesetársadalom sokféle szokását, egyéneit, a különféle életviszonyokat, az egyének cselekvését, jellemét és csak tőlem függ, hogy mindazt a tapasztalatot, mit a gyermek tett, hogy s mikor kapcsolom bele a való életbe s miként életem bele a tapasztalatokba a gyermeket, úgy, hogy ez jellemének irányítójává váljék.

A mesének fontos szerep jut a gyermek pihenésében. A pihenésre még kevés figyelmet fordított a pedagógia, pedig rendkívül fontos az, hogy miként pihen a gyermek, hogy pihentessük a gyermeket, mit csinál, mikor pihen, hogyan foglaljuk le a gyermeket, mikor pihentetni akarjuk. Ép olyan fontos kérdések ezek, mint a gyermek munkáltatásának feltételei, sőt a gyermek moral-higiénijája szempontjából még fontosabbak. A gyermek pihentetésében kiváló szerepe van a mesének. A mesének nagyszerű hatása a *szórakoztatás*. A gyermeknél a szórakozás nemcsak biológiai, hanem erkölcsi szükség. A szórakozás elvonja őt sok olyan gondolat, belső impulzus érlelgetésétől, ami kárával járna. A gyermek örökké forogó s örökké éber s akaró tevékenységét le kell foglalni s ezt az energiát úgy foglalkoztatni, hogy ne legyen kényszerítve hely-

telen uton érvényesülni. Nincs olyan pajkos és engedetlen gyermek, akit a mese szuggesztíója meg ne fékezne.

A szórakozás nemcsak jóleső lelki érzést kelt fel a gyermekben, hanem nagyszerű pedagógiai eszköz is kezünkben: nemcsak önfegyelmzéshez szoktatjuk a gyermeket, nemcsak bizonyos akaratot idegzünk be, hanem a figyeléshez is ez az első szoktató. A gyermeknél az értelmi tevékenységhez érzelmi életén át juthatunk, ezen a kapun jut az ő lelkébe minden benyomás. A mese nagyon alkalmas, hogy ezt a kaput nyitva tartsa, arra, hogy az értelemhez eljussanak azon dolgok, melyeket közönségesen ismeretnek nevezünk, itt azonban a kis gyermeknél értelemfejlesztőnek mondhatunk.

A mese útján nevelődik a gyermek izlése is. Az esztetikai érzés képzése a morális érzés fejlesztésével kezdődik. Sokféleképp differenciálódhatik a felnőttéknél az esztetikai érzés, de talaja, melyben fogant, a biológiai érzés, fejlesztő-dajkája, nevelője pedig a morális érzés marad. A fejlődés ezen természetes menetének útján vezeti a gyermeket a mese. Biológiai szerepe után következik morális fejlesztő, és ezzel kapcsolatban esztetikai hatása. Kifejezés módja, a mesének nyelve, formája, szerkezetének tökéletessége, egész világának mély és igazi poézise azon eszközök, mikkel a mese elősegíti a gyermek esztetikai érzése fejlődését. Emiatt is több figyelmet érdemelnének a mesék nemcsak abban a korában a gyermeknek, mikor még kicsi, hanem később is, mikor már felnőttek.

A mese csodálatosan alkalmas arra, hogy a gyermek egész egyéniségét egyformán szolgálva, harmonikus fejlődését elősegítse úgy fizikumának, mint értelmi és érzelmi világának.

Erre a hatásra azonban csak a jó mese képes. A rossz mese ront, rombol, fogyasztja a gyermek erejét, megzavarja lelki életét, idegrendszerét. Pusztító zivatar a rossz mese. Ördögei, félelmes boszorkányai, szertelen fantasztikus elemei s alakjai nem örömet keltenek a gyermekben, hanem szorongó érzést, félelmet.

A félelem nem morális érzés, félelemre nevelni annyira mint immorálisá tenni az egyént, mint megfosztani karakterét a legmorálisabb érzéstől, az egyéni felelősség érzésétől.

Mivel a rossz mese alkalmas arra, hogy karakterromboló hatása legyen, meg kell tőle óvni a gyermeket.

Hogy állunk ma a mesével? Milyen mesekönyvek állanak a gyermek rendelkezésére?

Vannak jó és vannak rossz mesekönyvek. Kevesebb a jó, sok a rossz s az a baj, hogy a jó a rosszal vegyesen fordul elő. Tessék figyelmesen átolvasni néhány úgynevezett mesekönyvet. Elkezdve a kifejezésmódtól a cselekvény vezetéséig, mennyi kifogásolnivaló akad. Borzalmas szertelenségek, szertelen borzalmasságok, logikátlan elmélkedések, zürzavaros leírások, sületlen csapongások, rettentő illusztrációk tömkelege. De a külső kiállítás szép. Ez a reklám, melyen ott áll az áru értéke, ez az édesítő a drága koronácskák keserűsége ellensúlyozására.

Nagyon kevés a kivétel, mert nagyon kevés az olyan író, aki figyelemre méltatná a gyermektanulmányozást s még kevesebb az olyan, aki vele született képességeivel találná el a helyeset. Aki kevés ilyen író van, meg kell becsülni, a rossz mesekönyveket pedig nem szabad használni. Meg kell tisztítani a gyermekirodalmat ezen könyvektől!

Ki fogja ezt tenni? Egy ember nem teheti, kettő se, hús se, de megtehetjük akkor, ha valamennyien összefogunk. A mesekultura érdekében talpra kell állani nevelőnek s szülőnek. Valamit indítványozni szeretnék s ez az, hogy tekintve a mese nagy fontosságát a gyermek életére, egész lelki világára és fejlődésére, alkottassék olyan egyesület, melynek ténykedése nemcsak arra irányulna, hogy a maga erkölcsi tekintélyével a jó meséket propagálná, hanem arra is, hogy a gyermekek részére a nevelők s szülők bevonásával mesélő összejöveteleket rendezne azon célból, hogy jó elmondással a kiváló mesék hatásának tegye ki hallgatóságát s ezzel azt a tiszta s örök értékű költészetet, mely a mesékben van, nevelő és érzelemképző hatásokra felhasználja. Ezen mesélő összejövetelek alkalmat adnának arra, hogy a szülők s nevelők kellő mesekulturára tegyenek szert, hogy megismerjék azon meséket, melyek legértékesebbek a gyermek nevelése szempontjából. Amerikában már vannak meseligák. Nálunk is országossá lehetne tenni a mozgalmat azzal, hogy több helyen alakulnának mese-egyletek. Ezen egyesü-

letek tervszerű munkásságától várnám azt, hogy a mesék gazdag értéke gyermekre és felnőltre egyaránt állandóan gyümölcsöző maradjon.

Előadásomat befejeztem. Rapszodikus voltam, sok kérdést mellőztem s azokat is, amiket felhoztam, csak érintettem; nem akartam egyebet, mint számot adni a Gyermek-tanulmányi Társaság adatgyűjtő szakosztályának a meséről megejtett nagyszabású adatgyűjtéséről. Gondolat- és mondat-töredékek ezek azon anyagból, mely már együtt van, hogy mindent figyelembe véve, alapos részletezéssel kifejtsem, elmondjam «*A mese*» című könyvemben. Ha csalódást okoztam előadásommal, ha jogos várakozásokat ki nem elégítettem, ha sokat elhagytam, kérem elnézésüket addig, amíg megjelent könyvemmel előadásom hiányait helyre nem hozom.

9. Függelék.¹⁾

a) A 3—6 éves gyermek meseadatai.

A 3—6 éves gyermek adatai az óvodákból kerültek ki. Az adatgyűjtés itt volt a legnehezebb. Adatgyűjtő ívünkben pontos utasítást adtunk arra, hogy miként kell eljárni az adatgyűjtésben, nehogy a gyermekek akár a kérdés, akár egymás feleletei megzavaró szuggesztíója alá kerüljenek. Minden gyermeket külön-külön s más-más alkalommal kellett kikérdezni. Gondosan megválogattam a meseadatokat s csak a teljesen megbízhatókat használtam fel.

Az első kérdés ez volt: Melyik mesét szereted elmondani s miért? Ezen kérdés adatait az A és B táblázat tünteti fel.

Külön dolgoztam fel itt is a leányok s fiúk adatait, úgy hogy a százalék-számok nem a leányok s fiúk összegezett arányát tüntetik fel, hanem külön a fiúk s külön a leányok relativ számait. (Így dolgoztam fel a többi táblázat adatait is.)

¹⁾ E pusztán anyagközlésre szorítókozó részhez l. megjegyzésemet a gyermek 5. sz. 344. l. jegyzetében.

A) táblázat.

Melyik mesét szeretik elmondani ?		3	4	5	6	
A z e l m o n d o t t m e s e f a j o k	Bárány	{ fiú leány	10 5·87	4·54 7·68	— —	— —
	Farkas	{ fiú leány	10 —	4·54 3·84	— 8	— —
	Gólya	{ fiú leány	20 17·61	13·62 23·24	17·20 8	— —
	Medve	{ fiú leány	10 —	— —	3·44 —	— —
	Cica	{ fiú leány	20 17·61	18·16 11·52	10·32 12	— 15·38
	Lepke	{ fiú leány	— 5·87	— 3·84	— 8	12·5 —
	Csirkék	{ fiú leány	— 5·87	— —	— —	— —
	Búbos tyúk	{ fiú leány	— —	— 11·52	3·44 8	12·5 —
	Kakas	{ fiú leány	— 5·87	— —	— —	— —
	Róka	{ fiú leány	— 5·87	— —	— —	— —
	Kis malac	{ fiú leány	— —	4·54 —	— 4	— 7·69
	Egér	{ fiú leány	— —	4·54 3·84	— 4	— —
	Nyúl	{ fiú leány	— —	— —	— —	12·5 —
	Karácsony	{ fiú leány	20 5·87	13·62 3·84	3·44 8	25 7·69
	Angyalok	{ fiú leány	10 5·87	— 11·52	3·44 8	— 7·69
	Cukor s enivaló	{ fiú leány	— 5·87	4·54 —	— —	— —
	Virág	{ fiú leány	— —	4·54 3·84	— —	12·5 —
	Farkas és a bárány	{ fiú leány	— 17·61	— —	10·32 —	— —
	Róka és a fóka	{ fiú leány	— —	9·08 —	— —	— 7·69
	A szegény ember	{ fiú leány	— —	4·54 —	— 8	12·5 15·38
	Rózsa Piroska	{ fiú leány	— 5·87	— 7·68	10·32 4	— 7·69
	Juliska	{ fiú leány	— —	4·54 —	— 8	— —
	Árva kis leány	{ fiú leány	— —	— —	3·44 —	— 7·69
	Sárika	{ fiú leány	— —	— 3·84	— —	— —
	Kis kanász	{ fiú leány	— 5·87	— —	6·88 4	12·5 7·69

kell tehát vetítődni a cselekvény, az egész mese sugarainak. A kis gyermeknek rövid, bonyolulatok nélküli egyszerű, egy cselekvény-aktusú mese való.

Fiúkat s leányokat legjobban foglalkoztatja a bárány, a farkas (néha így is mondják: a farkas és a bárány, de a legtöbbet külön-külön, aszerint, hogy melyik állat ragadta meg egyiknek-egyiknek figyelmét), a gólya, a *cica*, a karácsony s angyalokról szóló mese.

Legkedvesebb a *cica*, a karácsony s angyalok meséje. Persze mind a három azért, mert ennivalóról van benne szó. A *cica* megeszi a tejfölt, ez pedig jó; a karácsony s a kis angyalok a karácsonyfa sok fűgéjével, cukorjával s más ennivalójával vannak kapcsolatban. E nagyszerű önzés kitűnik a megokoló adatokból is (B táblázat), amelyekben az ennivaló, a szereti, a neki tetsző erősen dominál s a *szépben* sem kell valami esztetikai élvezetet látnunk. Ez is inkább csak azt jelenti, hogy szép enni, szép a sok jó ennivaló cukor, füge s más eféle. Röviden szólva a 3–6 éves gyermek érdeklődését erősen befolyásolja az, ami a fizikai (biológiai) szükségletei kielégítésével, az ennivalóval van kapcsolatban. A mese-élvezet főirányító motivuma ez. Az esztetikai érzés csiráját, forrását, első kezdetét látom ebben. Az érzések őstalaja, a civilizáció kezdete a táplálkozásért való vágy (küzdelem), mely ma is a civilizáció, a haladás leg-hatalmasabb mozgatója!

A kis gyermekekhez intézett második kérdés ez volt: Eljátszotta-e a mesét s melyik volt az? (Ezt a felnőtteknek is feladtuk.) Ezen adatokból (l. C táblázat) a következők olvashatók ki: A kis gyermek az állatmeséket szereti eljátszani. Ebben a fiú- s leánygyermekek egyformák. A tündérmesék közül is kedvelik a leányok a Piroška meséjét, s ezenkívül még az angyalokról szóló meséket. Azok a mesék indítják játékra, melyekben a cselekvény-aktusok könnyen formálhatók játéktusokká: a gólya békát fog, a farkas megeszi a báránykát (egyik-másik megjegyzi: «de én nem ettem ám meg a báránykát), a *cica* megeszi a tejfölt, megfogja az egeret, az angyalok röpködnek, sat. A főindító a mozgás és a fő játéktípus szintén a mozgás.

Vannak olyanok is, akik nem játszottak mesét. (l. D. táblázat.)

C) táblázat.

Eljátszotta-e a mesét s melyik volt az ?		3	4	5	6	
A z e l j á t s z o t t m e s é k	Gólya	{ fiú leány	33·2 10	8·33 —	— 12·50	11·11 —
	Bárány	{ fiú leány	16·6 —	8·33 —	— —	— —
	Cica	{ fiú leány	16·6 10	49·98 18·75	— 18·75	22·22 25
	Búbos tyúk	{ fiú leány	— 10	— 12·50	— —	— —
	Nyúl	{ fiú leány	— —	— —	6·25 6·25	— —
	Farkas	{ fiú leány	— 10	8·33 —	— —	— —
	Medve	{ fiú leány	— —	8·33 6·25	— —	— —
	Róka	{ fiú leány	— —	— —	6·25 6·25	— —
	Lepke	{ fiú leány	— —	— 6·25	— 6·25	33·33 —
	Ennivaló	{ fiú leány	16·6 —	— —	— —	— —
	Karácsony	{ fiú leány	— 10	— —	12·50 —	— —
	Angyal	{ fiú leány	— 10	— 6·25	6·25 —	— —
	Jézuska	{ fiú leány	— —	— —	— 6·25	— —
	Hófehérke	{ fiú leány	— 10	— —	— —	— —
	Farkas és a bárány	{ fiú leány	— 30	— 31·25	25 18·75	— —
	Picike asszony	{ fiú leány	— —	8·33 —	— —	— —
	Piroska	{ fiú leány	— —	— 6·25	12·50 6·25	— 50
	Csinom Jankó	{ fiú leány	— —	— 6·25	— —	— —
	Róka és a gólya	{ fiú leány	— —	— —	6·25 —	— 25
	Kicsi vagyok én	{ fiú leány	— —	— —	6·25 —	— —
	Szegény ember	{ fiú leány	— —	— —	12·50 —	— —
	Libapásztor	{ fiú leány	— —	— —	— 12·50	— —
	Krampusz	{ fiú leány	16·6 —	— —	— 6·25	— —
	Virág	{ fiú leány	— —	— 6·25	— —	33·33 —
	Parázs	{ fiú leány	— —	8·33 —	— —	— —

D) táblázat.

Nem játszotta el a mesét	3	4	5	6
Fiúk	70	60	62·7	57·1
Leányok	50	50	51·5	75

A következő kérdés ez volt: Félt-e valamelyik mesétől s miért? (l. E, F s G táblázat.)

Nézzük milyen meséktől félnek, jobban mondva, milyen állatoktól. Legjobban félnek a farkastól, de félnek a medvétől, rókától, a sárkánytól, a mumustól is. A farkast a farkas és a bárány meséje teszi félelmissé s az, hogy Piroskát megeszi. Hát a gólyától, cicától, angyaloktól miért félnek?

A gólya megeszi a békákat, meg aztán hosszú lába s csőre van, a cica megfogja az egeret, karmol s megette a tejfölt. És az angyalkáktól azért félnek, mert szárnyuk van. A gyermeklélek érzékenységét még ez is bántja. Persze sok függ attól, hogy mondja el a mesét a mesélő. A mese-elmondó sokat elvehet még a félelmes elemet tartalmazó meséből is és sok félelmes elemet vihet bele előadása színezésével. Ép ezért kell nagyon vigyázni a mesélőnek s mindig szem előtt tartani azt, hogy a gyermeklélek nagyon érzékeny.

Az adatok arról tanuskodnak, hogy a kis gyermekek közt is *elegen* félnek a mesétől. Az volna az ideális állapot, ha a mesétől egyáltalában nem félnének.

A megokolásokból kitűnik, hogy mi miatt fél a kis gyermek a mesétől. A mumus vesszőt hoz s ezzel megveri s elviszi, a lepkének sok lába van (!), az oroszlánnak nagy szája, a medve fekete, sat. (l. G tábl.) A kis gyermekek legnagyobb része ritkán mondja az egyszerű bánt, vagy fél megjegyzést, (de a «csunyát» mondja), leggyakrabban megnevezi, kifejezi szóval azt a cselekvény-aktust, amitől, aminek bekövetkezésétől fél: döf, harap, karmol, sat. Ezzel szemben, amint láttuk, — a felnőttebbek már azt mondják el, amit ők tettek a félelem hatása alatt: róla álmodott, nappal is látta, sat. Ez a dolog lényegén nem változtat, szubjektíve mindenesetre époly kinzó a félelem hatása a kis gyermekre, mint a nagyobbra s épen ezért gondosan el kell kerülni minden olyant, a mi félelmes lehetne a gyermekekre.

E) táblázat.

Félt-e valamelyik mesétől?		3	4	5	6	
Azon mesék, melyektől félt	Gólya	fiú leány	16·6 —	— 6·66	31·25 —	— —
	Farkas	fiú leány	33·2 —	— 26·64	18·75 28·56	66·66 50
	Róka	fiú leány	— 30	— 6·66	— —	— —
	Tigris	fiú leány	— 10	— —	— —	— —
	Medve	fiú leány	— —	10 —	— —	33·33 —
	Oroszlán	fiú leány	— 10	— —	6·25 —	— —
	Sas	fiú leány	— —	— 6·66	— —	— —
	Cica	fiú leány	16·6 20	10 13·32	— —	— —
	Bárány	fiú leány	16·6 —	— —	— —	— —
	Béka	fiú leány	— 10	10 —	— —	— —
	Búbos tyúk	fiú leány	— —	— —	6·25 —	— —
	Lepke	fiú leány	— —	— —	6·25 —	— —
	Bika	fiú leány	— —	10 —	— —	— —
	Angyal	fiú leány	— —	— 13·32	— —	— —
	Kéményseprő	fiú leány	— —	— 6·66	— —	— —
	Mumus	fiú leány	— 10	10 6·66	6·25 28·56	— —
	Pista meséje	fiú leány	— —	— —	6·25 —	— —
	Halál	fiú leány	— —	— 6·66	— —	— —
	Ördög	fiú leány	— —	— —	6·25 —	— —
	Boszorkány	fiú leány	— —	— —	6·25 —	— —
	Sárkány	fiú leány	— —	— —	— 14·28	— 50
	Csúnya	fiú leány	16·6 —	— —	— —	— —
	Félős	fiú leány	— 10	10 —	— —	— —
	Parázs	fiú leány	— —	10 6·66	6·25 —	— —

F) táblázat.

Nem félt		3	4	5	6
Fiú	.....	71·4	61·5	57·8	40
Leány	.....	68·7	42·3	73	86·6

G) táblázat.

Miért félt a mesétől?		3	4	5	6
Motívumok	Bánt ¹⁾	} fiú 85·72	100 80	53·2 50	100 100
	leány				
	Fél ²⁾	} fiú 14·28	— 20	46·8 50	— —
	leány				
Csúnya	} fiú 33·6	— —	— —	— —	
					leány

A negyedik kérdés ez volt: *Melyik mesét nem szereted s miért?* Az adatokat a H s az I táblázat tünteti fel. Eszerint legkevesebb szeretik a gyermekek a következőről szóló meséket:

- 3 éves { fiúk: róka, farkas, cica.
leányok: « « «
- 4 éves { fiúk: cica, béka.
leányok: farkas, ijesztő mese.
- 5 éves { fiúk: farkas.
leányok: cica, ijesztő mese, farkas, gólya.
- 6 éves { fiúk: búbos tyúk, kutya, macska.
leányok: róka, cica, ijesztő mese.

Feltűnő, hogy a kedves cica és a búbos-tyúk is a nem szeretett mesék típusa közt van. A cicák közül kétféle szerepel a mesében, a cirmos cica és a torkos. A cirmos cicát is hibáztatják sokan a kicsinyek közül, azért, hogy a kis egér farkincáját leharapta, de még többen a torkos cicát azért, hogy a tejfölt megette, pedig ezt neki megtenni nem volt szabad. Hát a búbos-tyúk mit vétett? Kikaparta

¹⁾ Ezen közös elnevezés alá foglaltam a következő megokolásokat: bánt, megeszi, megkarmol, döf, harap, megver, elviszi, megcsip.

²⁾ Ezen közös elnevezés alá a következő megokolásokat foglaltam: megijed, szárnya van, sok lába van (lepke), fekete, nagy szája van (oroszlán), bezárja (mumus), vagy elvarázsol.

a virágokat. Ezt se szabad tenni s azért a búbos-tyúkot nem szeretik. A megokolásokat a J táblázat tünteti fel.

Az ötödik kérdés ez: Melyik mesét szereted a legjobban s miért? Ez a kérdés hasonló a legelső kérdéshez. A két kérdésre adott feleletek adatai ennél fogva kiegészíthetik egymást.

H) táblázat.

Melyik mesét nem szereti?		3	4	5	6
Ezen meséket nem szereti	Gólya	fiú 14·28	10	12	—
		leány 11	7·68	18·75	—
	Róka	fiú 28·56	10	4	—
		leány 44	—	—	20
	Farkas	fiú 28·56	10	24	25
		leány 16·5	38·40	18·75	20
	Medve	fiú —	—	12	—
		leány —	—	—	—
	Cica	fiú 28·56	20	8	—
		leány 16·5	15·36	25	20
	Béka	fiú —	20	—	—
		leány —	7·68	—	—
	Búbos tyúk	fiú —	—	—	25
		leány —	—	—	10
	Sas	fiú —	—	—	—
		leány —	7·68	—	—
	Lekváros Pista	fiú —	10	—	—
		leány —	—	6·25	—
	Szegény ember	fiú —	—	4	25
		leány 5·5	—	—	—
Piroska	fiú —	10	12	—	
	leány —	—	—	—	
Pista csizmája	fiú —	—	4	—	
	leány —	—	—	—	
Hamupipőke	fiú —	—	—	—	
	leány —	—	6·25	—	
Kutya és macska	fiú —	—	—	25	
	leány —	—	—	—	
Karácsony	fiú —	—	—	—	
	leány —	—	—	—	
Kis kanász	fiú —	—	—	—	
	leány —	—	—	10	
Ijesztő mesék	fiú —	10	16	—	
	leány —	23·08	18·75	20	
Hosszú	fiú —	—	—	—	
	leány —	—	6·25	—	
Csunya	fiú —	—	—	—	
	leány 5·5	—	—	—	

I) táblázat.

Miért nem szereti valamelyik mesét?		3	4	5	6
A mese nem szeretés motivumai	Fél ¹⁾ ... .. } fiú	40	12·5	3·5	75
	... .. } leány	30	58·31	—	11
	Bánt ... .. } fiú	40	37·5	15	—
	... .. } leány	—	24·99	10	—
	Valami erkölcsi ok ²⁾ ... .. } fiú	—	—	20	25
	... .. } leány	30	—	50	16·5
	Csunya volt ... .. } fiú	20	50	20	—
	... .. } leány	40	16·66	40	11
	Szomorú volt benne ... .. } fiú	—	—	10	—
	... .. } leány	—	—	—	—
Sajnálta ... .. } fiú	—	—	—	—	
... .. } leány	—	—	—	5·5	

Az adatok szerint legkedvesebbek a következő mesék:

- 3 éves { fiúk: cica, *ennivaló*, a szegény ember meséje.
 { leányok: gólya, cica, *ennivaló*.
- 4 éves { fiúk: *ennivaló*, virágmese, a róka és a gólya.
 { leányok: *ennivaló*, gólya, cica.
- 5 éves { fiúk: gólya, *ennivaló* stb.
 { leányok: *ennivaló*, Piroska.
- 6 éves { fiúk: gólya, kis malac, *ennivaló* stb.
 { leányok: kis malac, *ennivaló* stb.

Eszerint a gyermek legkedveltebb meséje az állatmese és a 3—4 éves korban az olyan, amelyben *ennivalóról* van szó. Az *ennivalóról* szóló mese az 5—6 éves gyermek előtt is nagyon kedves, de már részint a tündér-, részint az állatmese osztozik vele a népszerűségben. A Piroska, Juliska, a kis medve, sat. meséje felé mind nagyobb érdeklődéssel fordul a gyermek.

A megokoló motívumok közt az *ennivaló*, a *kedvére való*, szép s az erkölcsi ok szerepelnek különösen. Persze a gyermek nem mondja azt így *kedvére való*, sem ezt *erkölcsi* okból, de olyan megokolást használ, hogy ezen közös elnevezések alá foglalhattam össze.

1) Ide soroltam a következő megokolásokat: nagy foga van, agyonütné, megette a békát, bántotta a bárányt, leharapta az egér farkát.

2) Ide a következő megokolásokat foglaltam: rossz volt, a tejfölt megenni nem szabad, kikaparta a virágot stb.

J) táblázat.

Melyik mesét szereti a legjobban ?		3	4	5	6
Gólya	fiú	6·66	6·66	18·9	30
	leány	13·47	16	—	—
Farkas	fiú	13·32	6·66	—	—
	leány	—	—	5	—
Róka	fiú	—	—	—	—
	leány	13·47	—	—	—
Cica	fiú	26·64	6·66	8·1	20
	leány	13·47	16	—	14·2
Egér	fiú	6·66	6·66	—	—
	leány	—	—	10	—
Bárány	fiú	—	—	2·7	—
	leány	8·78	4	—	—
Búbos tyúk	fiú	—	—	—	—
	leány	4·39	8	10	—
Pipike inge	fiú	—	—	—	—
	leány	4·39	—	—	—
Szamár	fiú	—	—	—	—
	leány	—	—	5	—
Lepke	fiú	—	—	—	10
	leány	—	4	15	—
Ennivaló ¹⁾	fiú	26·64	19·98	8·1	10
	leány	17·56	28	15	14·2
Virág	fiú	—	13·47	—	10
	leány	—	4	—	—
Pista csizmája	fiú	—	6·66	10·8	—
	leány	8·78	—	—	—
Parázs	fiú	—	—	—	—
	leány	4·39	—	—	—
Róka és a gólya	fiú	—	19·98	10·8	—
	leány	—	—	—	14·2
Farkas és a bárány	fiú	—	—	8·1	—
	leány	4·39	—	—	—
Piroska	fiú	—	—	8·1	—
	leány	4·39	4	15	14·2
Hófehérke	fiú	—	—	2·7	—
	leány	4·39	4	—	—
Juliska	fiú	—	6·66	5·4	—
	leány	—	—	10	—
Kis malac	fiú	—	6·66	—	—
	leány	—	—	5·4	28·4
Szél és nap	fiú	—	—	2·7	—
	leány	—	4	—	—
Lekváros Pista	fiú	—	—	2·7	—
	leány	—	4	5·4	14·2
Szegény ember	fiú	13·32	—	—	10
	leány	—	—	10	—

¹⁾ Ez alá csoportosítottam a karácsony, angyal s Jézuska meséket, mert a megokolások szerint mindezeket a cukor, a dió, szóval az ennivaló miatt szeretik.

J) táblázat.

(Folytatás.)

Melyik mesét szereti a legjobban ?	3	4	5	6	
Szép	{ fiú leány	6·66 —	— —	— —	— —
Boszorkány	{ fiú leány	— —	4 —	— —	— —
Arany szarvas	{ fiú leány	— —	— —	5·4 —	— —
Kis kanász	{ fiú leány	— —	— —	2·7 10	10 —

K) táblázat.

Miért szeretik legjobban a mondott mesét ?	3	4	5	6	
Ennivaló van benne	{ fiú leány	29·97 22·20	21·42 42·84	14·8 15·78	33·2 33·2
Kedvére való történik benne ¹⁾	{ fiú leány	39·96 38·85	28·56 14·28	25·9 —	33·2 —
Szereti	{ fiú leány	9·99 5·55	21·42 —	— —	— —
Érdekes	{ fiú leány	— —	— —	11·1 5·26	— —
Mulatságos	{ fiú leány	— —	— —	7·4 —	— —
Szép	{ fiú leány	29·97 27·75	21·42 21·42	22·2 63·12	16·6 66·4
Ügyes	{ fiú leány	— 5·55	— —	— —	— —
Erkölcsei okból ²⁾	{ fiú leány	— —	7·14 21·42	18·5 15·78	16·6 —

Melyik mesére emlékeznek a gyermek? Mintegy negyvenkét mesét, illetőleg állatot jelöltek meg az adatok. (L. táblázat.)

Ezen adatokból láthatjuk, hogy a gyermek az állatmesére s az ennivalóról szólóra emlékezik. Ezek mellett a többi alig jöhet számításba. Az állatok közül a cica jutott érdeklődésébe legerősebben. Ezenkívül a gólya, a búbos-tyúk. Ezekre azt mondhatom, hogy a kellemes érzés a gyermek emlékezetébe rögzítő erő, ép úgy, mint a karácsony-

1) Ez alá foglaltam a szaladtak, csengetyű volt a báránynak, röpülni tud, dorombolt, stb. megokolásokat.

2) Ez alá az ilyen megokolásokat foglaltam: a torkos cica kikapott, rossz volt, a kártékony egeret megfogta a cica, stb.

L) táblázat.

Melyik mesére emlékezik ?		3	4	5	6
Gólya	fiú	5·88	4·54	19·39	6·25
	leány	23·52	9·99	—	—
Farkas	fiú	11·76	4·54	—	—
	leány	—	9·99	7·14	—
Bárány	fiú	11·76	—	—	—
	leány	—	9·99	—	—
Óz	fiú	—	—	2·77	—
	leány	—	—	—	—
Béka	fiú	—	—	2·77	—
	leány	—	—	—	—
Egér	fiú	—	9·08	2·77	—
	leány	5·88	—	7·14	—
Szamár	fiú	—	—	—	—
	leány	—	—	3·57	—
Kutya	fiú	—	—	5·54	—
	leány	—	—	—	—
Arany hal	fiú	—	—	—	6·25
	leány	—	3·33	—	—
Lepke	fiú	—	4·54	—	6·25
	leány	—	6·66	7·14	—
Nyúl	fiú	—	4·54	—	—
	leány	—	—	—	—
Cica	fiú	35·28	10·16	13·85	31·25
	leány	11·76	13·32	14·28	14·28
Búbos tyúk	fiú	—	—	5·54	12·5
	leány	11·76	9·99	10·71	14·28
Pipike	fiú	5·88	—	—	—
	leány	5·88	—	—	—
Virág	fiú	—	9·08	2·77	6·25
	leány	—	3·33	3·57	—
Karácsony	fiú	11·76	9·08	—	6·25
	leány	5·88	9·99	3·57	7·14
Angyalok	fiú	—	9·08	8·31	6·25
	leány	5·88	9·99	10·71	7·14
Tejfölös fazék	fiú	—	4·54	—	—
	leány	—	—	—	—
Krampusz	fiú	5·88	—	2·77	—
	leány	—	—	—	—
Kis malac	fiú	—	—	—	—
	leány	—	—	3·57	14·28
Hólyagról mese	fiú	—	4·54	—	—
	leány	—	—	—	—
A parázs	fiú	5·88	—	—	—
	leány	—	—	—	—
A medve és a szegény ember	fiú	5·88	—	—	6·25
	leány	—	—	—	—
A farkas és a bárány	fiú	—	—	13·85	12·5
	leány	17·64	—	—	—
A róka és a gólya	fiú	13·62	—	—	—
	leány	—	—	—	14·28

L) táblázat.

(Folytatás.)

Melyik mesére emlékezik ?	3	4	5	6	
A medve és a méhe	} fiú	—	—	2·77	—
		} leány	—	—	—
Arany szarvas	} fiú		—	—	2·77
		} leány	—	—	—
Piroska	} fiú		—	—	5·54
		} leány	5·88	3·33	3·57
Hófehérke	} fiú		—	—	2·77
		} leány	5·88	—	3·57
Hamupipőke	} fiú		—	—	—
		} leány	—	—	—
Pista csizmája	} fiú		—	4·54	—
		} leány	—	—	—
Szegény ember	} fiú		—	—	—
		} leány	—	3·33	—
Gazdag ember	} fiú		—	—	—
		} leány	—	—	7·14
Az emberevő	} fiú		—	—	2·77
		} leány	—	—	—
Kis Jancsi	} fiú		—	—	2·77
		} leány	—	—	—
Juliska	} fiú		—	—	—
		} leány	—	—	10·71
Lekváros Pista	} fiú		—	—	—
		} leány	—	—	3·57
Boszorkánymese	} fiú		—	—	2·77
		} leány	—	—	—
Sárika	} fiú		—	—	—
		} leány	—	3·33	—
Rossz fiú	} fiú		—	—	—
		} leány	—	—	—

s az angyalokról szóló meséknél, a kellemetlen érzés a farkas-, az egérről szólóknál.

Még egy kérdést tettünk fel: Szereti-e a gyermek a mesét? Erre valamennyien igennel feleltek.

Vázlatos közlésemet azzal fejezem be, hogy e meseadatokból kitűnik az, hogy a kis gyermeknek legkedvesebb meséi az állat- és enivalóról szóló mese. Az ősembert is ez foglalkoztatta, szellemének első alkotásait az állatokról rította. Ezt mutatják azon rajzmaradványok, miket a francia Vezère-völgyi s a spanyolországi altamirai barlangok falán felfedeztek.¹⁾ A művészetnek nemcsak ez az ága volt ilyen

¹⁾ L. az ősembert művészetéről szóló munkákat (E. Piette: L'art pendant l'âge du Renne. — M. Verworn Zur Psych. d. prim. Kunst. — U. a. Anfänge d. Kunst sat.

teljesen biológiai jellegű; ebből a biológiai érzésből származott a totem-kultúra (kultusz), melyekből a mesék fakadtak. Ez az ősembert jellemző biológiai érzés jelentkezik a 3–6 éves kis gyermekben is. Milyen érdekes ez!

Még egyet! Kár, hogy mesekincsünkben kevés, jóformán semmi olyan mese nincs, ami különösen az enni-valóra vonatkozó érdeklődését kielégíthetné a gyermeknek, pedig sok-sok ilyenfajta mese kellene!

Pedagógiai Törekségek.

Pósa Lajos.

A kiváló író, a magyar gyermekvers-irodalom megteremtőjének negyvenéves írói jubileuma alkalmából írta: Nagy László, Budapest.

Pósa Lajos költészetét jellemzi az erős hazaszeretet, a meleg családi érzés, s az elevenen lüktető gyermekszeretet. S mindezek az érzések nemes harmóniává olvadnak össze a Pósa alkotásaiban, mert egyetlen fenkölt érzésből táplálkoznak, a tiszta *idealizmusból*, amely egész költészetét átlengi. Az emberi élet, a természet a tárgya az ő költészetének is, mint más nagy költőknek, de az életből csak azt tartja meg, ami a tiszta eszme felé visz, s mindattól megszabadítja, ami a materiális élet durva szenvedélyei közé taszítaná, ami a szellemnek az eszme felé haladását lenyűgözné.

Ezért Pósa költészete tele van finom, nemes, gyöngéd érzésekkel, amelyek különösen akkor hullámszanak lágyan, melegen, akkor hatnak lebilincselő erővel, amikor minden érzések legmagasztosabb faja, az *anyaszeretet* csendül meg ajkán. De ebből a nemes eszménységéből, ebből a finom, gyöngéd érzésből fakad az ő lelkének bájos egyszerűsége, vonzó naivitása is. Amikor Pósa a *gyermek*ek világába lép dalaival, akkor megfedekezve a bajokról, az élet küzdelmeiről, együtt játszik, futkároz, együtt kacag és sir a gyermekkel. Ilyenkor csak egyetlen érzés hatja át lelkét, letörölni

egy csepp könnyét az ártatlan gyermeknek, édes, vidám, boldog pillanatokot szerezni annak a kicsi lénynek, akit mindnyájunk boldogságára adott az Isten. Olvasva Pósa gyermekverseit, mi apák, anyák, úgy érezzük, hogy ami összes szerelmünket, vágyainkat, aggodalmainkat szólaltatja meg. Pósa a szülői szeretet nemes, igaz megtestesítője.

Habár Pósa a költészetében gyöngéd, játszi, sokszor lehelletszerűen finom, de azért sohasem erőtelen s férfiatlan, hanem bátran lendülő, s amikor *hazájáról* van szó, a *hazát* félti vagy dicsőíti, akkor mélységes erő árad ki lelkéből, s mindent, kicsit, nagyot, magával ragadó hevület lobog verseiben.

Ezek a tulajdonságok Pósat gyermekvers-költővé predesztinálták s ő hiven követte elhivatását. Ennek a hivatás-érzéstől áthatott munkának lehet köszönni, hogy, amikor a nyolcvanas évek elején első gyermekversei megjelentek, akkor a gyermekek, a szülők és Pósa csakhamar megértették egymást s «*Pósa bácsi*» a gyermekimádat, a szülői hála s tisztelet tárgya lett. S a pedagógusok? Ő közülök is azok, akik a gyermek lelkéhez a gyermekbarát érzésével közeledtek, s annak megnyilvánulásait a művész meleg ihlettségével tudták vizsgálni, lelkesedéssel üdvözölték Pósat. Az ő gyermekverseiben a régi «pedagógus-költők» szárazan oktató és untató, szellemtelen költészetével szemben egy új korszak hajnalhasadását látták. S amiként a Pósa költészete nőtt számban és értékben, azonképen teltek meg eleinte lassanként, majd egy diadalmas győző gyorsaságával az iskolák, a kisdedovók, a paloták és gunyhók az ő verseivel. S az iskolák ezreiben, a gyermekek millióinak ajkán csakhamar egy név vált élő igévé, a Pósa neve, s a pedagógusok napi munkájából, irataiból, iskolai szónoklataiból ódaszerűen hullámozott Pósa felé az elismerés hangja.

A Pósa költészete nyomán kincs halmozódott fel a kicsiny és a serdülő gyermekek lelkében. Ennek a kincsnek a gazdagságát, az összegyülemlett erőknek mérhetetlen hatását csak akkor tudjuk felfogni, ha elgondoljuk, mi volna akkor, ha Pósa költészete nem volna. Mennyi örömmel, gyönyörűséggel, nemes hevüléssel, s tiszta vággyal volna kevesebb a csepp emberek világa, mennyi boldogsággal a családi élet, mennyi idealizmussal, hazafias lendülettel a felserdülő ifjúság,

mennyi édes dallal a magyar nép, s mennyi tartalommal, művészettel kevesebb a nemzeti irodalom! Szülők, pedagógusok, s mi az összes felnőttek, mélyedjünk el elménk rejtekeibe, s keressük multunk ösvényeit, s azt fogjuk találni, hogy a multból a legillatosabb berkeket, s a legtisztább hangokat Pósnak köszönhetjük. De tegyük kezünket szívünkre, s kérdezzük magunktól, mit tettünk Pózáért? Eddig bizony édes keveset.

Uj Iskola.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság június 16-iki nyilvános szülői értekezletén előadta: Domokos Lászlóné.

Pár szó a régi iskoláról.

Nem az dönt egy kor kulturmérőjén, hogy az emberek egy csekély százaléka szellemi értékeket termel, hanem, hogy a többség, a kortársak zöme ez értékeket *finom kiválasztással* élvezni tudja és élvezi. Az a fokmérője a kultúrának, hogy a korszámú termelők alkotásai olyan belső kapcsolatra lépnek-e nagy tömegek kulturszükségletével, hogy *valamennyiök életérzését megnemesítik* és megsokszorosítják. A termelt javak általános felszívódása és egyéni élményé válása igazi foka valamely kor szellemi életének.

A mi napjaink kulturnyomora és fejletlensége éppen abban van, hogy hiányzik az egyes emberből a kulturtermékek *egyéni értékelése* és *kiválasztása*. Nagyrészt és általában hiányzik a fogékonyság az individuális érték-kiválasztás iránt és e javak mélységes, egészen sajátos felszívódása iránt, ami pedig alapja minden valóságos kulturának. Hiányzik az énkultúra, a magam belső országa, virágos kertje, merev és ünnepi fákkal, fehér pávák sétáló és érzékeny rajával és mindenekben avval, ami nekem kell, nekem érték, az én órám ékesíti finom fényléssel, amikor a magamé vagyok és ünnepi órák szent áhítatával sétálok az énem virágos kertjében. Ennek a hiánya és helyében a tömegértékelés, a tucatelhelyezkedés élet- és kulturáramlatokkal szemben,

ez a mindég másokkal-vezetettséggel, — ez a mi korunk szegénysége.

Iskoláink mai formája nem kedvez az egyéniség és az egyéni szabad alkotó tevékenység kifejlésének a gyermekévek döntő fontosságú fejlődési idején át. Ezért nincs egyéni kultúra és egyéni értékelés.

A mai iskola nagyrészt absztrakt, mindig általános és konvencionális elemeket nyújt a szellemi fejlődésnek. Egész berendezkedése az értelmi és egyéni átlag sémájára alapult. Nem veszi tekintetbe a gyermeki fejlődés menetét és ezen belül az egyes gyermekkorok testi és lelki sajátos berendezkedését. Túlzottan intellektuális jellegű a mai iskola, még az újabb, nagyrészt csak mechanikus megmunkáltatás mellett is. Értelmileg túlterhelt, zavaros, közömbössé váló embert; akaratában gyöngy, befolyásolható, önálló feladatoktól visszarettenő embert nevel. A mai nevelés értelmi pszichaszténiásokat termel. A szellemi organizmus védekező reflexei: kifáradás és figyelmetlenség okozza, hogy sok idő és erőpazarlás mellett kevés eredményt ér el az iskola. De akkor minek a gyerekek szépséges korát annyi kínnal megkeseríteni?

Az egyes korok értelmi jellegének nem ismerése okozza azt a bántó merényletet is a gyermek ellen, hogy 7—8 éves korában a nyelvtani alapelemek és elvont számolás absztraktumával terheljük, holott néhány évvel később, a fejlődéstaniilag arravaló időben, játszva jut el ezek ismeretéhez.

Azt hiszem, ezek a napok, így év végén, szomorú rombolás képét tárják fel a szülőknek, ha az iskolától visszakapják gyerekeiket. Ideges kimerültség és ingerültség, izgalmak-okozta étvágytalanság és rossz alvás mutatkozik a gyerekeken. Elnyert izmú, lesóványodott, fejfájós kis lényekké lesznek. Mint egy végzetes vihar, olyan pusztulás nyomát hagyja rajtuk a május—juniusi fokozott tanultatás, épen tavasszal, amikor a testi élet erősebb szerephez jut, több, mozgással felváltott pihenést kíván, mint a téli hónapokban. A fejlődő gyermek életében, túlzott ambíció mellett, ezek a rombolások végzetesekké válhatnak.

A túlterhelés miatt rosszul táplált, vértelen agy nem képes a rövid és nyugtalan éjszakán pótolni a veszteséget. Az ülő élet rossz levegőjű iskolában — növeli a vérszegénysé-

get. És mindég értelmi munka, a szóemlékezetre építve kizárólag, semmi a kombinatív, a kitaláló, a felfedező, megfigyelő és alkotó elmeműködésre építve, kínos tévelygés a bő anyag labirintusában, adatok gyökértelen, kusza hada a fáradt agyban, minduntalan, mikor épen kellene, csökönyszerűen és gonoszul az emlékezet küszöbe alá rejtőzve, ijesztgetés osztályzatokkal és megbukással! Minden, minden, amitől féltünk és óvtunk kell gyermekünket!

Pontos adatok gyűjtésével megállapították, hogy az iskolaév zártával kis idő múlva kikérdezett gyermekek bámulatos keveset tudnak. A hibás módszerrel, hirtelen beszédett emlékezetanyagot szellemi üresség követi nyomon.

A gyermek igazi életének más formában kell lefolynia.

Az Uj Iskola fundamentuma.

A gyermektanulmányozás hosszú munkával és exakt kutatásokkal összehordta mindazokat a tudományosan megállapított tényeket, melyek alapján a gyermek *természetes* élete felépülhet. A pedagógia mai spekulatív jellegével szemben, a kísérleti kutatás, megfigyelés és elemzés pozitív adatai útján jutott el a gyermek ismeretéhez. Megállapította a gyermek testi és lelki fejlődésének menetét, e fejlődés időszakos hullámzásait, az egyes korokat jellemző testi és lelki sajátosságot; a gyermekkorok közös vonásain túl, az egyazon korfokon álló gyermekek között megállapítható különféle *tipusokat*; továbbá azon egyéni vonásokat, melyek a korbeli és típusbeli jellemvonásokon kívül a gyermekegyént, mint individuumot jellemzik. Ezek együtt szabják meg egyenként a gyermek testi és szellemi fejlesztésének *céltudatos* irányát.

Tanítási reformok szempontjából a gyermektanulmány fontos eredményekhez jutott a *testi és szellemi munkabírás*, negatív értelemben: az *elfáradás* terén. Ezen az alapon a *tanulás módját* exakt formában meghatározta, valamint a testi és szellemi munka ökonomiáját és higiéniáját. Megállapította és országos mozgalom tárgyává tette a *szabad tevékenység* módszerét az iskolában.

Ezeknek az ismereteknek figyelembevételével kell a gyermek számára a nevelés új házait felállítani, ahol egyéni

erői legjavát kifejlesztheti békében és gyermekélete zavartalanságában. Ilyen iskola alapítását tervezzük szeptemberre, a Gyermektanulmányi Társaság erkölcsi támogatásával, és hisszük, hogy vele régi hiányt pótolunk.

Ez az iskola olyan képzést nyújt, mely, gyermektanulmányi alapon állva, a gyermeki fejlődés menetével lépést tart és e fejlődés természetének leginkább megfelel.

Az Uj Iskola szervezete.

A «Gyermektanulmányi Társaság Uj Iskolája» 6—14 éves normális fejlődésű és egészséges fiúk és leányok számára nyílik meg koedukációs alapon. Ez az idő fejlődéstanilag zárt, egységes és elhatárolt kor. Később kiegészülhet 18 éves korig az iskola, de egyelőre a gyermek testi és szellemi fejlődése épen ezeket az időket sinyli meg legjobban, itt legnagyobbak a vétkek a fejlődésnek ezen egész életre kiható, döntő fontosságú korában.

Az iskola az elemi oktatásnak megfelelőt nyújtja a 10 éves korig és a középfokú oktatás alsó tagozatát 14-ig. Befejezett egész azoknak, akik ipari, kereskedelmi, gazdasági vagy művészeti pályára készülnek. A határozott elméleti tanulótípusú gyermek számára, kinél ez *egyéni* vizsgálatok alapján kívánatosnak látszik, átmenet az «Uj Iskola» a latin-talan középiskolába s a lánygimnáziumba (de lehet latin gimnáziumi jellegű is), mert az összevont vizsgálatokra való előkészítés egyénenként olyan jellegű lesz, amilyen iskola-fajta végzését kívánja a gyermek speciális egyéni hajlandósága.

Az iskola tantervét a fejlődéstani szempontok teljesen módosítják, a gyermek zavartalan és észszerű fejlődése érdekében tehát kívánatos, hogy *minél nagyobb időközökben* legyen szükséges a mi viszonyaink közt elkerülhetetlen, nyilvános iskolai *vizsgálat*, kiküldött bizottság előtt. Az Ujiskola jól kihasználhatja az éveket a szabad fejlődés érdekében és csak 3—4 évenként kényszerül a tanterv szerinti anyag-összeállítást követni a vizsgára való előkészítés céljából. Tiszta nyeresége a gyermeknek az évek sora, mialatt a maga gyermeki éveit élheti.

Az iskola *helye* a város külső részén lesz, szabad me-

zók és napfényes hegyhátak nyugalmában, sok fényben és levegőben. A gyermek, mint biológiai lény, a természethez közelebb áll, neki az életeleme, mely gazdagon fejleszti. A gyermeknek vissza kell adni az ő természetes életének minden kellékét. Ezért ki kell vinni hegyek és nagy vizek közelébe, állatok és növények bizalmas birodalmába. Ritmikus táncokban a zöld fűvön és napfényben éli ki majd a gyermeki test ősi életérzését, szabad és egyéni ritmusú mozgások szépségében. Ősi foglalkozásokban az anyaföld kérgén fogja korlátlan örömét találni: kertészkedésben, halászatban, állatok ápolásában és felnevelésében. A gyermeknek a természetbe való beleélését elő kell mozdítani, hogy közösséget érezzen vele, hogy a természet egy elemének érezze magát, érezze, hogy egy vele és függ tőle. A biológiai nevelés igazi kora ez. És ebben a korban még a gyermek természetes érdekei aránylag legfüggetlenebbek a felnőttek befolyásától. A természettel való szabad és közvetlen érintkezés, melyet kiegészítenek a társadalmi élet egyszerűbb hatásai, *érdeklődését erősen izgatja* és a mozgalmasság, amit ez a hatás kelt, a legtermészetesebb alapja a tanításnak és nevelésnek.

A természeti környezet e fontos hatása kívánatossá teszi, hogy a gyermekek az egész napot az intézet keretében töltsék. A délutáni kézimunkák, kerti foglalkozás és a nevelés egységes szempontja elkerülhetetlenné teszi ezt.

Testi nevelés.

A testi nevelés szempontjai: *fejlettség, szépség, erő*. A testfejlődés érdekében fontos, hogy közvetlen napfény, erős, barnító napsugárzás — életnek, erőnek forrása — védje a gyermeket a bacillus ellen és fokozza idegrendszere életenergiáját. Az iskolai levegő ma tiszta, ú. n. «uri iskolában» tett vizsgálatok szerint 63,000 baktériumot tartalmazott m^3 -enként, egy nem tiszta iskolában: 159,000-et. Megállapították azt is, hogy az iskolábalépéstől kezdve a gyermek normális táplálkozási mennyisége csökken. Az izomerő emelkedő vonala márciusban hirtelen lezökken. A gyermek nem lévén az év folyamán egy-ugyanazon fizikai erőben, és mert a szellemi munkabírás is változik a testi élet szerepe sze-

rint, nem vethető alá állandóan egyugyanazon nevelői eljárásnak. A gyermeknek nagyrészt helytelen és nehéz táplálkozását, legalább a félnapi időben a fejlődése érdekében hasznos növényi és gyümölcs táplálkozással fogjuk ellensúlyozni. Otthoni evése, alvása, fürdése távolról is figyelmünk és ellenőrzésünk tárgya lesz. A test súlyát és hosszát, az izomerőt állandóan mérjük és a fejlődés esetleges zökkenésének okát orvossal megállapítatjuk.

Nem elég a test szempontjából, hogy normálisan fejlett legyen, hanem erős és *szép* is legyen. A testi élet régi jogait végre vissza kell állítani. Fogak és haj ápolása, melyet az iskolaévek hanyagsága ront el szépségében végleg, fontos szerephez jut. Egészséges és tudatos testkultusz kell ma már iskoláinkba. A testtartás és mozgások vonalas szépsége, melyen már semmi elkorcsosítani valót nem szabad találni, teljes jogához jusson. Nem a hajlott és összeesett vállú gyermek, rossz tartásával, alázatos és magát nyomorgató megjelenéssel, tudós elvonatkozását az élettől dokumentáló «jótanuló» típusnak kell az iskolában lenni, hanem a merész, bátor, izmos vállú, egészséges teste szépségét érző és gondozó gyerek az, akit az új idők várnak. A kis gyerek, a fiatal test, amíg a nevelés szent nevében nem szoktatták mesterséges, neki nem való társadalmias mozdulatokra, olyan szépségeit őrzi az önkénytelen mozdulatoknak, a járásnak, finom gyerekkarok lendüléseinek, amit okvetlenül meg kell őriznünk, mint ősi, született kincsét, és ezt szabad mozgásokban tovább kell fejlesztenünk.

A *szépségre* nevelés, a szépségben az élet egy fontos elemét érezni, amit megteremtünk magunk körül és árasztunk magunkból, egy fontos elve lesz az iskolának. A környezet, minden részében egyénien szép kerete, tudatos keresése az élet hatásaiban mindennek, ami szép, kifejleszti ezt.

A testi nevelésnek másik feltétele az *erő*. A szabad levegőben, kemény ellenállást leküzdő munka, a soha nem ismert szellemi kimerülés, sportok és játékok, svéd torna és a Dalcroze-féle ritmikus gyakorlatok a kert fűvén, a testnek erős, ellenálló, edzett és szép kifejlését eredményezik.

A nevelő-oktató eljárás főelve.

Ez az Uj Iskola nem a német Landerziehungsheimek, nem az angol New Schoolok és a francia, meg belga école nouvelle-ek utánzata. Ezek az iskolák, amint meglátogatásukból meg kellett állapítanom, természeti miliőbe helyezett, de lényegükben, tanítási módjukban és anyagukban egészen régi és fejlődéstanilag helyt nem álló iskolák. Ami az Uj Iskolában a lényeg, az: a régi logikai szisztémák helyett, a lélektani elvek követése, a fejlődéstan alap és a gyermeki egyéniség elve.

A nevelő és oktató eljárás alapja: a *gyermek érdeklődése*. Nagy László «A gyermeki érdeklődés lélektaná»-ban foglalt gyermeklélektani megállapításait akarjuk ily módon gyakorlatilag alkalmazni.

Mi az érdeklődés szerepe 1. a gyermek *szellemi fejlődése*, 2. az *egyéniesség* szempontjából?

1. a) A szellemi fejlődést előmozdítja, mert az érdeklődést jellemző 'élénk belső tevékenységnek, objektív elemeinél fogva, *kifelé irányuló jellege* van. Ez az élénk belső tevékenység, amit közönségesen érdeklődésnek nevezünk, arra törekszik, hogy a külső ingerek nyomán támadt érzékeltek, képzetek és képzetkapcsolatok világosságra jussanak. Ezért fontos az érdeklődés a *megismerés* folyamatában.

b) A gyermek továbbá valamit cselekszik avval, ami iránt érdeklődik, mert a képzetek teljes világosságra törekvése az *akaratot cselekvésre* ingerli. Így az érdeklődés a megismerés és akarat legtermészetesebb és legerősebb rugója.

2. Az *egyéniesség* kifejlésére való hatása abban mutatkozik, hogy az érdeklődés nyomán az eredetileg lappangó egyéni hajlamok az *öntudat színterére jutnak*. Mert az eredeti hajlamok a nekik megfelelő ingert válogatják ki és evvel mutatkoznak és felszínre kerülnek. Mutatkoznak pedig a gyermek ösztönszerű cselekedeteiben, játékaiban, később pedig önálló és szabad tevékenységében.

A tanítási anyag elosztása.

Az anyagelosztás az érdeklődés fejlődéstanai fokozatait és motivumait tartja szem előtt.

6—9 évig az ítéletek által befolyásolt szubjektív érdeklődés kora tart, 9—11-ig van az objektív érdeklődés kora s 12—14 évig az állandó érdeklődésé.

Az általános fejlődés érdekében minden kornak megvan a maga szükségessége. A fejlődéstani alapon álló nevelésnek e korszakok jellegéhez és sajátos berendezkedéséhez alkalmazkodnia kell.

A gyermeket e fokon jellemzi: az erős és *redlis* célú *aktivitás*, az objektív tapasztalatszerzésre való törekvés és az *egyéniségnek* határozott formában, állandó irányú szabad cselekvésben való kibontakozása.

Az oktatásnak ezzel szemben az a feladata, hogy a gyermek sajátos tevékenységi vágyát kielégítse. Ez a gyermekek *szabad foglalkoztatása* útján történik. Az önálló feladatok kirovása azonban az egyéniségnek és sajátos erőinek gondos megfigyelése nélkül nem lehet. Ennek célja, hogy se kisebb, se nagyobb feladatot ne bizzunk rá, mint amit megbir és szívesen végez, mert a kudarc elkedvetlenít, az akaratot megbénítja és önbizalmát veszi a gyermeknek.

Alapvető tételek.

1. Olyan pedagógia helyébe, mely önkényes erőszakkal kivülről akar a gyermeknek belső énjére, szók útján, hatni, olyan nevelés lépjen, mely a gyermek vele született képességeit önálló munkában és természetes hatásokkal éleszti és lehetővé teszi, hogy a gyermek magát *belülről kifelé* a legkisebb erőfeszítéssel kifejlessze.

2. A tanítás szokott sémája, élettelen logikai rendszere, pontos adagokra szétdaraboltsága káros a gyermek sajátos, szabad gondolattevékenysége szempontjából, előli a megfigyelés gazdag és tág mezejét, az önálló szintézist és az érdeklődést holt ponton tartja.

3. Eleven tanítási mód, az érdeklődésre építve, melyben mindenki annyit vehet fel, amennyit felszív magába.

4. A tanterv gerince az élet: a szerves élet és szervetlen, a föld, víz, levegő, az emberi nyelv és társadalom élete, élet időben és térben. A fejlődés tényezőiből vonhatók le az élet törvényei.

5. Elméleti tanulás, sőt tanítás ősi értelmében száműzött. Tanító mutat, megfigyeltet, analizáltat, a gyermekek mesterkedjenek, kísérletezzenek, gyűjtsenek és *alkossanak*.

6. A cselekvési és *mozgási szabadság* megbecsülése. Az izomemlékezet fontos támasza az ismeret tartósságának.

7. Osztályok és padok nincsenek. Nem fényesen megkonstruált padok kellene a testi fejlődés szempontjából, hanem, hogy ne üljön a gyermek, amikor nem kívánja. Hordható padok szabadban.

8. A tanulás helye minden hely: az erdő, a rét, konyha, bolt, mesteremberek műhelyei, készülő ház, gyárak és bányák. A munkatermek csak feldolgozásra valók.

9. A nyelvi kifejezés gyakorlásának elve: olyan szótárat adni a gyermeknek, melyben a szók mögött nemcsak konkrét valóság álljon, hanem hogy azokat önálló gondolat-asszociációk hidalgják át.

10. Nem lesznek 45 percenkint változó tantárgyak, mert nem a tárgyakat kell váltogatni, hanem a tevékenység neveit.

Módszer és eljárás.

A tanítás főbb részei:

1. megfigyelés,
2. asszociáció (elmélyedés),
3. kifejezés (tevékenység).

Vagyis: a tanítás kiindul az érzékszervek mindenoldalú gyakorlásával kapcsolatos *megfigyelésből*, ezt követi az *asszociáció*, azaz a megfigyelt és érzékelt közvetlen benyomás kibővítése távolabbi kapcsolatokkal; a gyermeki elme ítél, elrendez, beoszt és kiválaszt, szóval feldolgoz, mielőtt jönne a lelki folyamat berekesztője és kiépítője: a *kifejezés*, melyben valósággá, tetté, látható eredménnyé lesz a lélek munkája a kifejező eszközök minél többszerű fajával.

Az eljárás e módjai az egyes korokban, ezek szellemi fejlettségéhez mérten, előtérben állanak, és pedig:

- 6—8 évig az érzéklet,
- 8—10-ig az asszociáció,
- 10—14-ig a tevékenység.

Mi az, amit a gyermekkel megfigyeltetünk érdeklődése és fejlődési fokához mérten?

A megfigyelések központja 6—10-ig *a gyermek és közvetlen környezete*, mert érdeklődése még szubjektív. De a kezdetben nagyobb szubjektivitás miatt e kor 6—8 évig

egocentrikus jellegű, főleg érzéki megfigyelésre alapított, 8–10 évig *speciálisabb* irányú, téri és idői asszociációkkal tágított. A 10–14 év az öntudatos *tevékenység* legerősebb kora, melynek az *állandó érdeklődés* kifejezett formái szabnak irányt és adnak bizonyos területen a szakszerűségig fejlett fokot.

Tanmenet.

I. Érzékfejlesztő gyakorlatok és megfigyelések. a) Előbbinek célja *érzékszervi* készülékeinket olyan fokra *fejleszteni*, hogy az érzékletek legfinomabb differenciáit is felfoghassuk. Ez gyakorlat dolga. Eszköze a természeti környezet által nyújtott sokféle természetes gyakorlatokon kívül, (6–8-ig) mesterséges eljárások is, amilyeneket *Séguin*, francia orvos (60 év előtt) megállapított abnormis gyermekek számára. Szövetek, vásznak behúnyt szemmel való felismerése, tapintás útján; hangok finom felismerése. Ez játékszerűen történik. Az élet szépségeinek és élvezésének jelentékeny részéhez jut az olyan ember, akinek szisztematikusan magas fokra fejlesztik érzékszerveit.

b) *A megfigyelések* egocentrikus iránya ez: *a gyermek és szükségletei*, tágabb értelemben: az embernek fiziológiai szerkezetéből és társadalmi helyzetéből származó szükségletei: evés, ivás, alvás, öltözés, védekezés, veszélyek, fűtés, világítás. Hogyan szolgálják e szükségleteket az állatok és növények, levegő, víz és nap; a közlekedés útjai és eszközei, szállítások, biráskodás, börtön, hadsereg stb. Ez az alap gazdagon kibővíthető.

A *számolás* csak része a megfigyelő órának, szorosan kapcsolódván a tárgyakra nyert érzékleti benyomásokhoz. A cél nem a számolás folyamata és alaki művelete e fokon, hanem, hogy a dolgok mérésével és mennyiségi összehasonlításával pontos és logikus ítéleteket nyerjen a gyermek.

A *mérések* jelentősége és nem izolált helyzete itt mutatkozik. A mérés arra való, hogy az *érzékletet pontosabbá* tegye. Kezdetben csakis természetes mérések alkalmazandók, mert a rendes mértékegységek, mint konvencionális jegyek nem mondanak a gyermeknek semmit. *Szokott* és *ismerős* eszközökkel kell mérni, hogy a dolgok tömege egymással arányhelyzetbe jusson. Pl.: kávéskanál, pohár, gyűszű, korty;

láb, arasz, hüvelyk. Csak a természet valóságos tárgyai szolgálhatnak összehasonlításul. A színek érzékelése is csak árnyalataik összehasonlításával tökéletes. Ez nem papir- és pamutdarabok holt színeivél történjen, hanem pl. a fehér szín mérésére szolgál a kréta, liszt, cukor, a piroséra: paprika, pipacs, rubin, mályva, téglá, bor stb. Így mérhető erő, sűrűség, rugalmasság, szilárdság stb. Valóságos értékek, pénz és árú reális viszonya játékboltban, igazi árakkal, igazi súlyokkal.

II. *Asszociációk.* Nem tantárgyakra kell specializálni a világ és élet egészét, hanem az elmeműködés más-más formájára. Ezért a *megfigyelés* befogadó működését követi arányosan a belső elrendezés; a közvetlen érzéketeket kiegészítik nem érzékelhető távolabbi kapcsolatok. Az *emberi szükségletek* köre: a táplálkozás, öltözés, butorzat, fegyver, ipar és intézmények közeli és érzékelhetően megszémlélt köre, így kitágul messze multak primitív idejébe és a jelen primitív, vad népeihez. Így specializálódik ez, de soha sem tantárgyszerűen: történelemmé és földrajzzá. A gyerekektől készített mai szükségleti tárgyak mellé kerülnek a kanál, kancsó, asztal, cipő és kalap mellé, a régi emberek eszközei, valamint a vad népek munkái. Megfigyelheti így a korok fejlődését az egyetlen konkrét szemléleti módon és egyéni aktivitással. El fogja készíteni fegyverek, viseletek és lakóházak mai és ős-primitív formáját és a vad-népek ilyen tárgyait. Micsoda öröm megépíteni a húnok sátorát, egykorú leírások nyomán, minden akkori eszközökkel, ruházattal és fegyverrel. Sőt magukszerkesztette kosztümökben, — akármiből, csak adja vissza az idők levegőjét! — eljátszani az életet Attila udvarában. Bizony szebb lesz, mint a mi száraz elmondásaink az egykorúak nyomán.

Ez a belső asszociációs elrendezés és kifejezés lehet egészen anyagszerű ábrázolás, gyakorlati és természetszerű, nem jelképes, mint a rajzolás. Pl. a mezőgazdasági vagy ipari benyomásokat utánozza úgy, ahogy ott helyben látta, maga szerkesztette eszközökkel. Vesse el maga a gabonamagokat, melyekből kenyeret készít mai formán, de elkészíti a régiek kenyerét is, amihez kövön őrli a búzát. A kendermagból kendert a maga rokkáján fonja fonallá és szövőszékén vásznat sző belőle. Gyertyát önt és szappant főz.

Itt gazdag tere van az *alkalmi óráknak*, melyek az előre elkészített tantervet az élet esetlegességei és változó folyama szerint állandóan módosítják és épen ezért lesz az élet iskolája ez az iskola, mert nem tűr semmiben megmerevedett korlátokat. — Ilyenek:

1. Meteorológiai élmények: vihar, fagy, esőmérés, rendszeres feljegyzések a napi és havi hőmérséklet maximuma- és minimumáról.

2. Nagy balesetek: vonat- és hajóösszeütközés, tűzvész, árvíz, vulkanikus kitörés, háború, választások; aktuális virág és gyümölcs.

Alkalmi tanítók lesznek: sétán a kőtörő a kőhasításról; kőműves a malterről; arató a termés értékéről, napszámról, mi pusztítja a gabonát; pék a lisztről, meg kovászról.

Az *olvasás* tanítása lehetőleg későn történik, mert a gyermek fejlődése érdekében nincs rá semmi szükség, különösen 6 és 7 éves korában, mikor a világ gazdagsága annyi mindennel megköti, de semmit sem mond az írott szó. Módszere a *Decroly természetes módszere*, mely az egész mondatból indul ki, rögtön olvastatja azt és tartalmát megcselekedteti. Így élet van benne és konkrétság és az olvasás egyszerű látási gyakorlattá lesz.

A 6—8 éves gyermek fejlődési fokának nem felel meg az analitikai módszer elvontsága. A tényleges cselekvés képe és a felírt mondat látási képe kapcsolódik. Sok felírás közül felismertetés következik és erősíti a látási képet, stb. E módszer alapja: 1. hogy az olvasás egyszerű látási gyakorlat, 2. e kort a konkrétság jellemzi; a betű-hang absztrakt, ellenben a mondat konkrét, mert valóság: cselekvés és tárgy-képzet kíséri.

III. *Kifejezés*. Ami a gyermek szellemi munkájában a leglényegesebb, az a *cselekvés*. Csak a gyermek *aktivitásán* keresztül válik szellemi tulajdonává az, amivel foglalkozik. De maga a tevékenység, a mechanikus munka nem elég, mert megint lapos és élettelen sablónhoz vezet, tömegekre húzott sémákhoz, mint az elméleti oktatás, ha lényege, az egyén képzésében legfontosabb, pompázó értéke hiányzik, t. i. a *spontaneitás*, az *alkotás szabadsága*, önállóság a szerkesztésben, a nagylendületű konstruktív munka. A szabad foglalkoztatás főelve az Uj Iskolának.

Igen alkalmasak a *megfigyelő-füzetek* és *gyűjtő-skatulyák*. A gyermek eredeti és e korra nagymértékben jellemző gyűjtő szenvedélye elégül ki evvel az eljárással és a tapasztalatok gazdag anyagát adja. A tanítási anyagra vonatkozó adatokat a gyermekek felkutatják képes-lapok illusztrációiban, katalógusokban és prospektusokban, reklámképekben és ujságokban, — milyen szépen beleszövődik az eleven élet így a gyermeknek élettől izzó létezésébe, — a kongó-néger életmódja, lakása, aktuális háborúképek, sztrájkok sorra kerülnek a gyűjtő-skatulyába. Az élet jelenségeit nem szabad letagadni a gyermek előtt, vannak és szót kérnek az életnek aktiv áramlatai, felszivódnak vérébe, érdeklik, mert levegője a ma mindenestül, ahogy van és jussa van a gyermeknek minden életproduktumhoz, mert ő maga az élet és minden lehetőség.

A gazdag gyűjtemény aztán a tanult és megfigyelt dolgok rövid feljegyzéseit illusztrálja, a gyermek eredeti rajzai mellett. Néha természetes illusztrációk is belekerülhetnek: virágok magvai, faszilánkok, ásványok szemcséi, átlátszó papírral leragasztva.

Ide kerülnek a megbeszélések idegen szakemberekkel sétán és gyárakban, az életben használható utasítások a testápolásban, olvasott könyvekről néhány szó. Önálló gyűjtéseket, ha a felnőttek haszontalannak is látszó, támogatunk: ezek dús forrásai intellektuális és akarati erőknél. *Napi feljegyzéseket* tartalmazó füzetük is lesz, az élet tényezőinek pontos figyelésére vezet ez: 1. a napi légnyomás, 2. a napi legmagasabb és legmélyebb hőfok, 3. a nap kelte és fekte, 4. társadalmi és állami események, 5. szubjektív élmények, mindenkor rajzokkal illusztrálva. Állatai és növényei fejlődésének egy jelentős tünetét felírja és lerajzolja, ami meglepőt rajtuk észrevett: ketrecei, akvariuma (átváltozó békaporontyok nagyszerű szenzációjával), állandó izgató események színhelye! Mikroszkop és boncoló eszközök nagyobb fokon az életjelenségek iránti érdeklődést erősen növelik.

A grafikus és írott feljegyzések ilyen formáján kívül a gyermeki gondolatok szabad megnyilatkozása is fontos alkotás, írásban és szóban, sokszor igen eredeti primitív értékekkel. Az ő egész világa él abban a pár gondolat-sémában, szubjektív belehelyezkedésben, amik szabad fantázia-csapon-

gással napfényre kerülnek. A gyermek *gondolattermő* ereje nyilatkozik itt meg. Meséltetni és beszéltetni kell a gyermeket önálló területen, megfigyelve belső vonatkozásait a dolgokkal.

A grafikus és szóbeli kifejezőmódokon kívül van a nagy csoportja az eleven munkának, az aktivitásnak: *a kézi-munka és gyakorlati tevékenység*.

1. Lehet a tanulással kapcsolatos, de szabad megoldásra bízott: *földmunka* (kisebbnek homoképítmény), melyben ábrázolja a gyermek a vízesést, hegyszorost, a folyó erozióját, hordalékait, bányát. *Agyagmunka* minden tanult dolog ábrázolására, *fa- és kartonmunkák* készülékekre, kísérleti eszközökre.

2. Lehetnek alkalmi munkák: kertészet, állat- és növénygondozás, gyűjtemények, ezek érdekében készítenő építmények: öntöző csatorna készítése, vízgyűjtőmedence cementből, ketrec építése, galambdúc. Az anyagok megismerésének mennyi lehetősége nyílik itt és beleszövődik a gyermek életébe, mert önmagának, *neki* kell ez és ezért izgatja.

A kertnek hármassal célja van: 1. terület, melyen a gyermek izlése és alkotó ösztöne szabadon érvényesül; 2. az emberi szükséglet szempontjából csoportosított táplálék-, textil-, ipari- és káros növények; 3. fejlődési fokuk szerint osztályozott növények. Melegágy-készítés, oltás, fák metszése tavasszal és ásás egész az őszi rózsatakarásig mind a gyermekek munkája.

A *gyermekmunkákból* létesített *múzeumokra* jellemző, hogy nem lesznek élettelenek és pókhálósak, mint a mi szertáraink. E múzeumok állandóan felfrissülnek, megújulnak, folytonos változásban lesznek. Minden munkaterem falai, szekrényei tele lesznek olyan gyűjteménnyel, mely azt a gondolat-kört illusztrálja, amiről abban az időben szó van. Ezek változásával változik a mozgó múzeum is, hogy mindig aktuális legyen. Mert változó elemeiben van lényege és érdekessége és a figyelmet megkötő hatása.

Testi, művészi, erkölcsi nevelés.

A gyermek *testi fejlődését* pontos havi mérésekkel fogjuk ellenőrizni. A magasság, súly, izomerő adatait a szülőknek megküldjük havonként. Pontos és részletes feljegyzést vezetünk a *lelki fejlődés* menetéről. Ismernünk kell a gyermek egész fejlődési multját, a fizikait és a lelkit, munkatempóját, érdeklődése fokát és irányát, összes változó fázisaival, kitarítását a cselekedetekben és az elmemunkában: figyelő, fel-fogó és megtartó képességét, a reakció időt, érzékleti, fel-fogási és munkatípusát, társas magatartását stb. Egyes esetekben *lélekrajz*, azaz *pszihográf* készítését tervezzük a lelki tulajdonságok fölé- és alárendeltségi viszonyának, tehát az egyént legjellemzőbb sajátság megállapítása végett. Mert a pszihográfok gyakorlati jelentősége abban van, hogy az egyes képességek egymáshoz való helyzetét, a labilis képességrétegek elhelyeződését pontosan megállapítja és eldönti, hogy melyik van annyira előtérben, jelentőségben és erőben, hogy az egyén jellegét legtisztábban képviseli. Ennek ismerete a szülőknek végtelenül hasznos.

Művészi nevelés addig, míg a gyermek tudatos művészi élvezésre fejletlenségénél fogva nem képes nem lehet más, mint a gyermek alkotásaiban megnyilatkozó művészi ösztönének támogatása. Bánjon pazarul és zavartalanul a színekkel, diszítő elemeivel, amelyekben oly nagy örömét leli és olyan merész szépségeket tud belőle kihozni, mint a primitív nép gyermeke. Élvezzük az alkotások szubjektív fokán, a gyermek szubjektív sémáit, amikor a gyermek nem keresi még a hasonlóságot a való tárggyal, hanem sémái szerint dolgozik, míg elkövetkezik objektív fokon a természetszerűség, a valóság pontosabb és tárgyyszerűbb megfigyelése alapján. Művészi környezetben, az egyszerű használati tárgyak és a mindennapi öltözésben is a szép tendenciáját tudatosá fejlesztve benne, hogy *szükségletévé* legyen a szép; a természeti környezet, hangulatos alkonyati órák, fák és bokrok kék árnyékai, a reggelek üde és felujjongó öröme, a gyermeki életörömnök szabadszárnyú szétbontása, az érdeklődés mohó és lelkes kielégülése, új szomjúságok a lélekben, folytonos belső mozgás és teremtő erő, hogy érzi, ő és mindegyik: az életforrás ősi csermelye — ezek a belső élmények teremtik

meg ezen a fokon a *szépség* és *harmónia* fogalmát. Amit alkot, szép, mert *természetes* és *gyermeki*; és feltárja a primitív művészet meghatóan szép sajátosságait.

Erkölcsei nevelés dolgában a tanító első feladata, hogy intés és kifogásolás, zaklatás, hajszolás ismeretlen legyen. Legjobb eszköze a *közös munka*, mely kifejleszti a *szolidaritás* érzését, a *másokért* dolgozás kedvét, *segítség* máson és közös *felelősségérzés* öntudatosává teszi ezt és a jellem megszilárdulását eredményezi. *Önkormányzat* a gyermekek birodalmában növeli az egyéni felelősségérzetet. A gyermek erkölce kisebb fokon más, mint a felnőtté és külön kezelést igényel. El kell juttatni a gyermeket ahhoz a magasabb rendű emberi morálhoz, melyet az evangélium szimbólikusan így fejez ki: Én az én atyám akaratát cselekszem. Ezen a fokon az egyes ember a mindenség életét saját egyéni életével egybeszötte.

Mindenekben egyetlen fontos tényező: *az élet egész korlátlan és szabad öröme virágozzék itt*, a gyermekélet — emlékek finom gyertyafényénél suhannak be hozzá ma is örömért — megbecsülése és tisztelése felnőttek részéről, a gyermek igazi országa, melynek kapujára felirjuk:

«Az öröm fénynek és erőnek forrása.»

Könyvismertetés.

Zur Grundlegung der Tonpsychologie. (A hang lélektanának megalapozása. Írta: Révész Géza dr. magántanár a budapesti tud. egyetemen.) Leipzig, 1913. 148 l.

A fizika a hangnak három jellemzőjét különbözteti meg, ezek: hangmagasság, erősség és színezet. A hangmagasság a rezgések számától, az erősség a rezgések nagyságától s a színezet pedig a rezgések alakjától függ. A hangnak eme *fizikai* jellemzői azonban nem azonosak annak *pszichológiai* jellemzőivel. Mily jellemző pszichikai tényezők különböztethetők tehát meg a hangérzetben?

E kérdésre feleletet keresve, Révész a következő megfigyelésből indul ki. Ha a zongorabillentyű sorozatán ujjunkkal végig-

futunk, kétféle benyomás keletkezik bennünk; a legszembeötlőbb először is az *emelkedés* vagy *sülyedés* érzete (magas hangok, mély hangok) s észlelünk ezután egy bizonyos visszatérő, *periodikus* folyamatot is, melyet az egymásra következő oktávák keretén belül az egyes visszatérő, ugyanazon betűkkel jelzett hangok (pl. d^1 d^2 d^3 stb.) idéznek elő. Pszichológiailag tehát a hangérzetnek két jellemző tényezője van. Az egyik a *hangmagasság*, melyet a rezgésszám határoz meg, a másik tényező pedig az a benyomás, melyet az oktáva keretén belül az egyes betűk jellemeznek, s melyet Révész a hang *kvalitásának* nevez. Tehát pl. a c^1 hangnak megfelel egy bizonyos *magassági* érzet (c^1), ezt a rezgésszám határozza meg s megfelel neki a *c* *kvalitásérzet*.

Fizikailag e két tulajdonságot nem lehet szétválasztani, mert hiszen a rezgésszám megadja egyuttal a hang *kvalitását* is. Révész azonban kimutatja, hogy pszichológiailag a magasság és *kvalitás* a hangérzetnek egymástól *független* jellemzői; ebben különbözik felfogása a többi hangpszichológusétól s ez egyuttal az ő új hangpszichológiájának kiinduló pontja és alapja.

A hangérzetnek eme két, egymástól független tényezőjét szerző egy térbeli csavarvonal képével szemlélteti; a csavarvonal előrehaladása a magassági érzetek folytonosságának, a visszatérő görbület pedig az oktávák ismétlődő periodikus érzetének felel meg.

Ha igaz, hogy a magassági és *kvalitásérzet* egymástól függetlenek, akkor észlelnünk kell olyan hangbenyomásokat is, melyek egyenlő *kvalitások* mellett különböző magassági érzeteket s egyenlő magasságok mellett különböző *kvalitásérzeteket* adnak. Mindkét eset pszichológiai lehetőségét Révész érdekes példákkal illusztrálja. A magasság normális változását egyenlő *kvalitás* mellett, az oktávák szemléltetik; szemléltetik továbbá a zenei hangszer legmagasabb és legmélyebb régiói, melyekben a hangok *kvalitására* nézve nehezen vagy egyáltalában nem, magasságra nézve azonban elég jól megkülönböztethetők. Viszont az egyenlő magasság melletti különböző *kvalitásokra* példa az a gyakori tény, hogy két, rezgésszámra nézve egymáshoz nagyon közel álló hangot meg tudunk egymástól különböztetni anélkül azonban, hogy meg tudnók állapítani, melyik a kettő közül a magasabbik.

A *pathológiai* esetek nagy száma Révész felfogása szerint szintén egyszerűen magyarázható. Így pl. az úgynevezett *paraensis qualitatis*, mely szerint bizonyos hangterjedelemben egyes emberek a hangokat magasságra nézve helyesen, minőségre nézve azonban tévesen ismerik meg.

Ugyancsak sikerült Révésznek *pathológiai* esetekben hézag-

nélküli kvalitássort előállítania állandó magasság mellett. Az úgynevezett dallamsüketség (Melodietaubheit) szerző szerint avval magyarázható, hogy az illető egyénél a hangérzet említett két tényezője közül az egyik hiányzik.

Rendkívül érdekes az, amit a szerző a *vokalításra* s a zenei *intervallumokra* vonatkozólag mond. Sajnos, helyszüke miatt nem ismertethetjük itt az idevágó részletes fejtegetéseket.

Befejezésül csak még a következőt jegyezzük meg. Szerző célja volt: az összes pszichológiai hangjelenségeket, a hangérzetnek két egymástól független tényezőre való felbontásával egyszerűen és világosan leírni, magyarázni. Megállapítható, hogy ez szerzőnek nagy mértékben sikerült is s érdeklődéssel várjuk az idevágó újabb vizsgálatokat, melyek tudomásom szerint már folyamatban is vannak. Kívánatos volna továbbá, hogy ez, a kutató helyes óvatosságával, világos és egyszerű stílusával megírott könyv minél előbb magyar nyelven is megjelenjen.

Lázár Szilárd dr. főreáliskolai tanár Budapesten.

Lapszemle.

Módszer a gyermek első számfogalmainak megfigyelésére. (Child Life 1914. 1. szám.) A londoni Gyermektanulmányi Társaság lapjának jelzett számában egy anya számol be gyermeke számérzékének első megnyilatkozásairól. Kísérleti megfigyelését a következőképen végezte: Hozatott néhány tucat kicsiny, kerek, üveg fedőlappal ellátott mintadobozt. Három dobozba egy-egy babszemet tett, háromba kettőt-kettőt, és így tovább 12-ig. Minden fajta dobozból egyet magánál tartott, a megfelelő másod- és harmadpéldányokat pedig a szoba két különböző sarkában helyezte el. Azután így szólt a kisfiához (3 év 8 hó): «Fogd be a ponnydat a kis kocsiba és hozz nekem a városból (a sarokból) egy ugyanilyen dobozt.» És ezzel egy 3 babot tartalmazó dobozt adott a kezébe. A kisfiúcska elsietett, de útközben így szólt a falovacskához: «Gyere ponnykám, hozzunk kék és sárga babos dobozt.» Amiből nyilvánvaló lett, hogy a megbízás nem helyes. A gyermek u. i. a színeket nézte s nem a mennyiséget. A kísérletező erre egyforma babokat tett a színesek

helyére. S ezután már pompásan ment a dolog. Az első eredmény a következő volt:

Mutatott mennyiség.	Hozott mennyiség.
4	4
7	7
9	6
11	9
8	8

A négy, vagy négynél kevesebb bab mennyiségét a fiúcska első pillantásra, az üvegfedőn keresztül is felismerte. Négynél nagyobb mennyiségeknél azonban kinyitotta a dobozt s tartalmát egyenkint számlálta meg. Legnagyobb nehézségei a 7-es és 11-es számokkal voltak.

Ez a módszer sem volt azonban tökéletes. Nagyon hosszadalmasnak bizonyult. Nagyobb mennyiségeknél u. i. a gyermek kénytelen volt minden kezébe került doboz tartalmát végig számlálni, míg végre megtalálta a megfelelőt.

Ezen a hibán úgy segített a kísérletező, hogy csak a minta-dobozokat töltötte meg, a többit pedig üresen hagyta s ezeket a gyermek maga töltötte meg a megfelelő mennyiségű babbal.

Hasonló kísérletet végzett mértani alakokkal is olymódon, hogy 3, 4 és különböző sokszögeket mutatott a gyermeknek, aki azután megkereste a sikidom hasonmását.

A számérzék illetően megfigyelését a kísérletező azért tartja igen jónak, mert ez *kizárólagosan* csak ezen egy képességet foglalkoztatja. A kártyákkal, képekkel való számolásnál a gyermek figyelme inkább a képre, vagy a nyolcast, kilencest alkotó színtoltok formájára irányul, semmint a foltok mennyiségére.

A fent leírt kísérlet különös érdekessége, hogy a megfigyelő akkor végezte azokat (és pedig a helyszínen tett följegyzések kíséretében), amikor még sejtelve sem volt arról, hogy a gyermeki képességek megfigyelése tudományos kísérletezéseknek is tárgya.

Cikke végén megjegyzi, hogy nagyon szükségesnek látná az anyák bevezetését a gyermektanulmányozásba, mert — ugymond — a gyermek képességének legelső megnyilatkozásait csakis ők figyelhetik meg. Mire a gyermek hivatásos nevelő vagy pszichológus kezébe jut, akkorra már képességei túl vannak az első megnyilatkozásokon s megkezdték fokozatos fejlődésüket.

Gerely Jolán.

Gyermektanulmányi mozgalmak

Választmányi ülés. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság választmánya 1914. június 9-én *Náray-Szabó Sándor dr.* elnöklésével ülést tartott. Elnök jelentette, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur kiutalványozott az 1914. évre a múzeum számára 1800 koronát, a könyvkiadó vállalat számára 2000 korona segélyt, ellenben a központi igazgatás címén eddig adott 3000 koronát megvonta a Társaságtól. Indítványt terjeszt be újabb folyamodás benyújtása, a segélynek újból való indokolt kérelmezése tárgyában.

Ballai Károly titkár a Délmagyarországi Tanítóegyesület által július 6-án Nagybecskerekén rendezendő országos ankétról és evvel kapcsolatos gyermektanulmányi kiállításról referál. Jelenti, hogy a rendezőség megkereste az elnökséget és részvételre kérte fel a Társaságot. *Nagy László* ismerteti az ankét főtételeit. 1. A különböző iskolák folytonossága, hézagtalan egymáson felépülése. 2. A 3—15 éves ifjúság oktatásával foglalkozó testületek együttműködése. Örömmel üdvözli az érdekes és fontos vállalkozást és indítványozza, hogy a választmány hívja fel a tagtársak figyelmét, hogy az ankéton minél nagyobb számmal vegyenek részt és hozzászólásaikkal járuljanak hozzá ezen fontos kérdések megvilágításához. Bejelenti az ankéton való személyes részvételét.

Ballai Károly rövid beszámolóban vázolta a pénztár állását. Jelenti, hogy május 27-én átadta a pénztárt a közgyűlés határozata értelmében a választmány által a tisztújításig pénztárosi teendőkkel megbízott *Kanizsai Dezső* siketnéma intézeti tanárnak.

Elnök a választmány nevében hálás köszönetet szavaz *Ballainak* önzetlen, pontos, lelkiismeretes munkásságáért és felkéri, hogy az új pénztárost támogassa munkakörében. Ezután *Domokos Lászlóné* tanárnő terjesztette elő indítványát egy *gyermektanulmányi alapon létesítendő reformiskola* tárgyában. Az értékes, önálló gondolatokban gazdag, tartalmas előadás a gyermektanulmányozás és egyéni nevelés minden eredményének tekintetbevételével a kérdésnek és hasonló irányú intézményeknek mélyreható elméleti és gyakorlati személyes tanulmányozása alapján mutatta be az Új Iskola tervezetét és építette fel a gyermek érdeklődésére és a fejlődés fokozataira alapított pszichológiai irányú, a gyermeki lélek fejlettségéhez alkalmazkodva a gyermek összes képességeit fejlesztő, a gyermeket szabadon foglalkoztató, egyéni erőket felszabadító nevelési rendszerét. Előadó a Társaság erkölcsi támogatását kérte vállalkozásához, az öszre megnyíló iskolához.

Az előadás nyomában érdekes vita fejlődött ki. *Gyulai Aladár* örömmel üdvözli az őt melegen érdeklő és régen foglalkoztató eszmét. Ajánlja az érdeklődő szülők egyesületének megalapítását és így az intézetnek anyagi támogatását.

Boros Aladár lelkesen karolja fel előadó indítványát. Választmány tegye magáévá és pártolja az eszmét és támogassa a megalkuló iskolát a hatóságokkal szemben. Kívánatosnak tartaná a vizsgáztatás teljes mellőzését.

Migray József szerint az iskola vállalni fogja a felelősséget a szülőkkel szemben, hogy a gyermek eléri az ismeretekben azt a fokot, melyet más iskolákban. A törvény és a mi speciális viszonyaink által megkivánt, lehetőleg nagyobb időközökben megtartott vizsgálaton az ilyen módon nevelt gyermek könnyen megállja a helyét.

Nagy László melegen ajánlja elfogadásra az Uj Iskola elvét nemcsak a gyermek és a szülők, hanem a gyermektanulmányozás érdekében is, mert tettel és eredményekkel cáfolja meg azt a különösen nálunk, helyt nem álló vádat, hogy a gyermektanulmányozás transcendentális tudomány és elméleti téren mozog. Mikor valaki, akitől csak értékes munkát várhatunk, a saját felelősségére kezd ilyen vállalkozásba, kötelessége a Társaságnak őt ennek megvalósításában erkölcsileg teljes mértékben támogatni. Indítványozza, hogy a választmány az elnökségre bizza az ügyet, hogy *Teleki Sándor gróf*, *Náray-Szabó Sándor dr.* és *Nagy László*, mint bizottság, álljanak a kezdeményezők mellett és tegyék meg a szükséges intézkedéseket.

Répay Dániel kifejti, hogy az iskola az egyéni nevelés feltételeinek kikutatásával és a nevelői elveknek ezekhez való alkalmazásával nagy szolgálatot fog tenni a neveléstudománynak. *Glücklich Vilma* örömét fejezi ki azon, hogy az egészséges, normális gyermek is részesülhet modern nevelésben. Indítványozza, hogy a Társaság tegye tanulmány tárgyává az egyelőre gyakorlati szempontból elkerülhetetlen vizsgák kérdését és foglaljon állást ebben az irányban. *Vértés József dr.* indítványozza, hogy a választmány tegyen lépéseket az irányban, hogy a miniszter delegált vizsgáló bizottságot küldjön ki hasonló irányú intézetekbe. Végezetül elnök fűzött még értékes reflexiókat a vitához. Egyszerűen, kicsiben kell megkezdeni az iskolát. A részletkérdéseket a körülmények döntenek el. Alkalmazkodni kell a hazai viszonyokhoz, melyek szerint kell hogy az iskola konkrét, külső faktoroktól szankcionált eredményeket mutasson föl. A kvalifikacionális törvény elkerülhetetlenné teszi a vizsgákat. De meg fogja találni az iskola a szervezés olyan módját, hogy ne legyen nehézség a más iskolába való átlépésnél és sulyt

fektet arra, hogy az életben boldogulhasson a gyermek. A választmány határozataképen kimondja, hogy a Társaság támogatja az iskolát, kezére jár, hogy működése eredményes lehessen, állammal, várossal, hatóságokkal szemben támogatja. A távollevő *Teleki gróf* elnök levélben fejezte ki örömét az iskola létesülése fölött. A Társaságnak, írja, mindent meg kell tennie, hogy az iskola megvalósulhasson, útjából minden akadályt el kell háritania. Választmány felkérte az elnökséget, *Teleki Sándor* grófot, *Náray-Szabó Sándor* dr.-t s *Nagy Lászlót*, mint bizottságot az iskola létesítésének támogatására.

Végül *Nagy László* megemlítette, hogy a főváros, az irói s pedagógiai testületek június 7-én ünnepelték *Pósa Lajost*, a gyermekvers-költészet megalapítóját, negyvenéves irói működésének jubileuma alkalmából. Az ünnepnek, amelyen tizezer gyermek vett részt, melegsége s megkapólefolysa a hirlapokból ismeretes. Indítványozza, hogy a választmány üdvözölje az ősz költőt annyival inkább, mert a Gyermektanulmányi Társaságnak jelentékeny része volt az ünnep létrejöttében. A választmány az indítványt lelkesedéssel fogadta el, mert bár *Pósa* nem hivatásos gyermektanulmányozó, de ismeri s mélyen szereti a gyermeket.

G. V.

Mozgalom az „Uj Iskola“ létesítése végett. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság a Pedagógiai Szeminárium nagy előadótermében június 16-án nyilvános szülői értekezletet tartott az erkölcsi támogatásával szeptemberben megnyíló Uj Iskolája tárgyában, melyen *Domokos Lászlóné* tartalmas előadásban ismertette az általa gyermektanulmányi alapon megnyitandó modern iskola tervezetét. (Ezt a tervezetet más helyen ismertetjük.) Nagy számmal jelentek meg az érdeklődő pedagógusok, de különösen az érdekelt szülők. A hozzászólásokból kitűnt, hogy a nevelést, annak teljes fontosságában és felelősségében átérző, a gyermekeik egyéni szabad fejlődését fontosnak tartó, a tetterős, fejlett akaratú, aktív, életképes, a mi korunk kívánalmainak megfelelő, a mi életviszonyaink közt megállani tudó generációt nevelni óhajtó szülők közül mennyien várják egy ilyen iskola létesítését, mely nem egyoldaluan intellektuális és verbalisztikus jellegű, mely nem holt fogalmakat otkrojál a gyermekre, melynek alapja a gyermek spontán érdeklődése és ennek alapján szabad foglalkoztatása. Az általános öröm, mellyel várják és kívánják az iskolát, a legigazibb kritikája az eddigi tanítási rendszereknek. Méltánylóan és lelkesen vették tudomásul a szülők, hogy az Uj Iskola nyújtja a gyermeknek a teljes testi és lelki egyéni kifejlődés lehetőségeit természeti környezetben, gyakorlati foglalkoztatásokkal, tökéletes cselekvési és mozgási szabadságban — olyan módon építve ki a szabadság eszméjét, hogy az a természet örök,

az egész mindenséget összefűző törvényeivel szemben való engedelmisség — eleven, friss örömmel végzett tevékenységben, mely a magasabb életkifejtés feltétele és a léleknevelés fontos eszköze.

Jakab László dr. és *Auer Róbert* mérnök lelkesen írja alá az előadás minden szavát. Végtelen örömmel üdvözlük az Uj Iskolát, melynek szükségességére mint apák jöttek rá.

Migray József a vizsgák kérdésében szolgál fontos felvilágosításokkal.

Özv. Gondosné felszólalására *Nagy László* felel. Helyesli azon kívánságát, hogy lehetőséget kell keresni, hogy a szegény gyermek is részesülhessen ilyen irányú nevelésben, ez azonban az állam és a társadalom feladata. Kínai fal választ el gyermekeink szabad fejlődést biztosító nevelésétől. Itt kezdjük döngölni ezt. Az állam és más iskolafentartók kötelessége az itt kipróbált újításokat átültetni saját iskoláikba és így mindenkinek nyújtani az új nevelés előnyeit.

Kardosfalvy Sarolta és *Gyulai Aladár* felszólalása után *Náray-Szabó Sándor dr.* elnök örömét fejezte ki azon, hogy a közönség köréből felhangzó elismerő szavak a reformtörekvéseket approbálják.

Mint hogy az előadás csak általános tájékozás akart lenni és így nem terjeszkedhetett ki minden részletkérdésre, *Nagy László* és *Dánielné* indítványa alapján elnök meghívja az érdeklődőket június 18-ára a Gyermektanulmányi Társaság irodájában tartandó részletes megbeszélésre.

Az érdeklődő szülők szép számmal jelentek meg a június 18-iki értekezleten is és különösen az iskola belső életére, munkaprogramjára, tandíjára, helyére, a napi munka tartamára, nyelvek és zene oktatására, a vizsgáztatás kérdésére vonatkozó megbeszélések után számosan elő is jegyeztették gyermeküket a szeptemberben megkezdődő tanévre.

G. V.

Szociális kötelességek a gyermek iránt. Ilyen összefoglaló címmel lehet kifejezni azon értékes előadás tartalmát, melyet a kecskeméti jogakadémia tudós fiatal tanára *Csekey István dr.* tartott a kecskeméti *«Anyák Iskolájá»*-ban. Előadása valóságos foglaltata azon dolgoknak, mikkel a Gyermektanulmányi Társaság is foglalkozik s így közelről érint bennünket. Érdekes fejtegetései közül egy-kettőt kiemelek. Felemlíti a Deutsche Gesellschaft zur Bekämpfung der Geschlechtskrankheiten kiállítását, melyet a múlt nyáron rendezett Münchenben. Ezen kiállítást minden 16 évet betöltött egyén ingyen tekinthette meg s az iskolák csoportonként vitték el 16 évet betöltött növendékeiket. Ismerteti a londoni s a berlini gyermekjátékszótér intézményeket. A Hyde parkban ezer meg

ezer gyermek futkározik a gyepen s eregeti a tavon papircsónakjait. Nálunk is vannak ligetek, de gyermekek nem futkározhatnak zöld pázsitjaikon. Berlin mellett Friedenauban pocsolyákat, homokbuckákat, körakásokat rendeztek be a kis gyermekeknek s ott gyömöszöli, gyúrja, túrja a nagy német metropolis kis embere jövő nagyságát a birodalomnak! Csekey szól az égykéről, a gyermekek s anyák védelmi intézkedéséről (anyasági biztosítás, a családgondozás, vándorkosár, bölcsőde intézménye); foglalkozik a serdülő gyermek iránti szociális kötelességekkel (a gyermek felvilágosítása az életpályák felől, inasotthonok stb.). Nagyon megszivlelésre méltó az, amit a kis bűnösök a fiatalkori büntetéseik megmentéséről mond: kívánatos az, hogy a főiskolák, egyetemek, akadémiák stb. hallgatói részt vegyenek ezen gyermekek megmentésének szociális munkájában, a patronázs munkáját segítsék ők is elő. Csekey dr. derék munkát végzett előadásával, bár minél több ilyen okos beszéd hangzana el, hogy a gyermek iránti kötelesség s ismeret ezzel mélyebbé s öntudatosabbá váljék.

A pártfogó tisztviselők és a fiatalok fogházainak vezetői részére rendezett tanfolyam. A Patronázs Egyesületek Országos Szövetsége az igazságügyminiszterium támogatásával tanfolyamot rendezett a pártfogó tisztviselők és a fiatalok fogházainak vezetői részére. A tanfolyam június 8-ától 20-ig tartott, s vagy 75–80 hallgató vett részt. A tanfolyam hallgatói délelőtt az előadásokat hallgatták, délutánonként pedig megtekintették az elmés idegkörtani intézetet, a gyogyepedagógiai laboratóriumot, a gyermekmenhelyet, a patronázs egyesület köztelek-utcai menhelyét, a városi szegényügyi és rendőrségi intézményeket; résztvettek a fiatalok bíróságának tárgyalásain. Megtekintették a rákospalotai leánynevelő intézetet és a fiatalok győri fogházát.

E helyen nem ismertethetjük részletesebben az előadásokat, csak az előadott tételeket említjük fel. Előadást tartottak: *Bernoldák* Nándor dr., egyet. magántanár a következő tárgyról: kriminológiai bevezetés különös tekintettel a gyermekek és fiatalok elzüllésének és kriminalitásának társadalmi tényezőire; *Moravcsik* Ernő dr. egyet. tanár a testi és szellemi rendellenességek szerepéről az elzüllés és kriminalitás kóroktanában; *Ranschburg* Pál dr. a gyermekek és fiatalok szellemi rendellenességének esetei; *Lengyel* Aurél dr., kir. járásbíró a gyermekek és fiatalok elzüllésének és kriminalitásának egyes eseteiről; *Imre* Sándor dr. tétele volt: nevelési szempontok az elzüllés ellen irányuló küzdelemben; *Hanvai* Sándor előljáró a szegényügyi intézmények; *Rottenbiller* Fülöp dr. a patronázs; *Melly* Béla dr. a gyámhatóság szerepe a gyermek-

védelemben; *Wildner* Ödön dr. gyermekvédelem az iskola keretén belül; *Angyal* Pál dr. a büntetőnovella és a fiatakoruak bíróságáról szóló törvény fontosabb rendelkezései; *Lengyel* Aurél dr. a környezettanulmány; *Lázár* Andor dr. a felügyelet; *Horváth* Dániel dr. a fogházmisszió, a fiatakoruak elhelyezése és szerződtetése; a fogházvezetők részére pedig a börtönügy alaptanai; osztályozás és egyénítés; a tanítás és munkáltatás anyaga, beosztása és módszere; *Kun* Béla dr. a fogházak angol Borstal rendszerének ismeretése.

A megtartott előadásokat a hallgatók figyelemmel hallgatták s szép eredménnyel kollokváltak az előadott anyagból. Hisszük, hogy több ily tanfolyamot rendeznek még időközönként a fiatalokú bűnösökkel foglalkozóknak. Midőn az eszme megvalósítóit, a szervezőket örömmel üdvözljük, ama reményünket fejezzük ki, hogy a második tanfolyamon az elsőnek hiányai pótolva lesznek.

Nemes.

Pósa-ünnep. «Pósa a gyermeki élet költői vonásait meglátta s annak minden báját finom gyöngédséggel élénk varázsolta. Pósa azon a mezőn, amelyet Arany s Petőfi egy-egy pillanatra észrevettek, de amely mellett költőink nagy része elsurant, tanyát ütött, magába szívta annak illatát, beleélte magát égi harmóniájába, mohón élvezte, amit a földi paradicsom nyújt s meleg lelke megtermékenyülvén, ez élet tiszta gyönyörűségeit, fenkölt igazságait lehellestzerűen finom költeményekbe foglalta s megszületett a költészetnek egy új faja, a gyermekköltészet.»

«... Sokan szemére vetik Pósanak, hogy a képzeletrakéták fénye üres, tartalom nélküli s az illuzióképek halmozása a gyermek képzeletének felcsigázására vezet. Azok a bírálók, akik ezt állítják, teljességgel félreértik Pósat és a gyermeket. A gyermeket a fejlődése első korszakában a versek mélyebb tartalma, motivuma, a tragikus összűtközések nem érdeklik; a reális életet a gyermek még nem tudja magasabb művészi és erkölcsi szempontból vizsgálni. A gyermek az ő gondolataival is úgy játszik, miként a játékszerekkel s ez a könnyed, szabad képzetkapcsolás neki gyönyörűséget okoz. A Pósa költészete a gyermeki lélek ezen sajátosságán épül fel.»

«... Fölületes bírálók mondogatják, hogy a Pósa versei tele vannak cicomával s az ő csilingelő mondásai csak a fülnek szólnak s nem az értelemnek. A zenei elem alkalmazásában Pósanak kell igazat adnunk. Gyermeklélektani igazság, hogy a gyermek a versben első sorban a zenét keresi. A gyermek az ütem, a hangzatos rímek s a jól csengő szavak kedvéért tanulja meg a

verset s a zenei elemek különös hangsúlyozásával is mondja fel. A gyermek lelkében a költészet és zene még nem elkülönült, hanem nagyon is összetartozó művészi tényezők.»¹⁾

Ezek és az ezekhez hasonló igazságok magyarázzák meg, mért vett részt a Magyar Gyermektanulmányi Társaság a Pósa ünneplésében, annak előkészítésében. Sőt ma, amikor már az ünnep lezajlott, de fénye megmaradt, megvallhatjuk, hogy a Pósa megünneplésének mozgalma a Magyar Gyermektanulmányi Társaságból buggyant ki, de rohamosan áradó hullámai csakhamar kicsaptak medréből. Az idézett igazságok magyarázzák meg, miért üdvözölte a társaság választmánya Pósa Lajost negyven éves írói jubileumán.

Nem kell leirnunk a Pósa ünnepét, amelyhez foghatót még nem ültek Magyarországon, talán más országban sem. A tizezer gyermek nem diszciplinált mozdulatokkal, mesterkéltné pózokkal ünnepelte Pósa, hanem odaadással, közvetlen melegséggel. Mi, akik láttuk a Pósa előtt elvonuló csillogó szemű, éljenző gyermekcsapatokat, áhítatos hódolattal a Pósa lábai elé virágot rakni, akik láttuk a Pósa hulló virágesőt, soha sem fogjuk az ünnepet elfelejteni. Istenem, mily boldog lehet az az ember, akit ennyi ártatlan szív szeret!

Nem részletezhetjük az elhangzott gyönyörű beszédek sem, de nem állhatjuk meg, hogy csokrot ne kössünk belőlük. *Bárczy István* dicsőítette Pósa, mert neki nagy része van abban, hogy Budapest nemcsak nyelvben, hanem érzésben és szellemben is magyarrá lett. *Herczeg Ferenc* «a gyermekköltészet Petőfi Sándorának» nevezte Pósa. Ezzel a mondással *Herczeg Ferenc* nagyon eltalálta az igazságot, mert Pósa a *népies* gyermekvers költészet megteremtője. De igaza volt *Gál Mózesnek* is, aki azt véste elménkbe, hogy Pósa az ő költészetéhez az ihlettséget a magyar földből, annak ősi kiapadhatatlan s megszentelt erőitől nyerte. Mindnyájan tudjuk, hogy Pósa gyermekvers-költészetében erős nemzeti érzés lüktet.

Pósa a jubileumi ünnep színhelyét betegen hagyta el s mint halljuk, azóta aggasztóan beteg. Ne legyen hosszan tartó a betegsége. Győzedelmeskedjék erős lelke a gyenge testen s jelenjen meg mielőbb a rajta imádatlalt csüngő gyermekcsereg között a régi üdeséggel, jó kedvet terjesztő vidám kacagással.

¹⁾ Nagy László, *Pósa Lajos gyermekvers-költészeté*. Magyar Tanítóképző, 21. évf. 1906. 574—582. lapok.

A IV. német gyermektanulmányi kongresszus Kölnben 1914. október 1—3. napjain lesz. A kongresszus főtémái:

1. A gyermek az iskolába lépés előtt: fejlődése, nevelése és ezek jelentősége az iskola reformálására.

2. Ifjusági mozgalmak és nevelési reformok.

Az ugyanekkor tartandó «Werkbund» kiállításon a «Bund für Schulreform» kiállít egy higiéniailag és pedagógiailag megfelelő iskolaszobát és egy gyermekszobát Montessori M. elvei szerint.

Kölnben megalakult a kongresszus előkészítő bizottsága.

Tanügyi ankét. A *Délmagyarországi Tanítóegyesület* 1914. évi július hó 6., 7. és 8. napjain Nagybecskerekén tartandó közgyűléssel kapcsolatosan tanügyi ankétot rendez, melynek tárgyalásai ezen két kérdésre keresnek feleletet:

1. Miképen lehetne az iskola nevelő oktatásában folytonosságot biztosítani? 2. Hogyan lehetne a 3—15 éves ifjuság nevelő oktatásával foglalkozó testületek közt olyan kapcsolatot létesíteni, hogy munkájuk sikerét kölcsönös támogatással előmozdíthatnák?

Az ankét július 6-án d. e. 9 órakor kezdődik, tárgyalásain elsősorban a testületek és hatóságok kiküldöttei vesznek részt. A megbízott előadókon kívül a tárgyaláshoz az ankét bármely résztvevője hozzászólhat.

A Gyermektanulmányi Társaság központjából *Nagy László* ügyvivő alelnök, *Ballai Károly* s *Gyulai Aladár* titkárok vesznek részt az ankéten.

A IV-ik nemzetközi csecsemővédő kongresszus magyar bizottsága május hó 29-én alakult meg a kir. orvos egyesület dísztermében. Az 1915 őszén Londonban az angol királyi pár védnöksége alatt tartandó kongresszus horderejét s a modern csecsemővédelem tudományos és gyakorlati alapelveit az értekezlet összehívó *Bókay János* tanár taglalta, a nagyszámban megjelentek általános tetszése között. *Deutsch Ernő* igazgató-főorvos ismertette a kongresszus tárgyalásainak tervezetét. Az egybegyűltek *Bosnyák Zoltán* m. tanácsost és *Bókay János* tanárt elnököknek, *Deutsch Ernő* igazgató-főorvost ügyvezető titkárnak, *John M. Károlyt* főorvost titkárnak, *Torday Ferenc* e. m. tanárt pénztárosnak választották meg.

A lipcsei népnevelési kongresszus előkészítő bizottságának alakuló ülését a vallás- és közoktatási miniszter megbízásából a Magyar Gyermektanulmányi Társaság vezetősége 1914. május 19-én d. u. 6 órakor tartotta meg. Az ülésen *Náray-Szabó Sándor* elnökön, *Nagy László* alelnökön s a tisztikaron kívül a *miniszter*

megbízásából megjelentek *Kármán Mór*, *Alexander Bernát* egyetemi tanárok, *Takács Menyhért* jászói prépost, mint az országos közokt. tanács másodelnöke, *Giesswein Sándor* praelátus, *Kemény Ferenc* igazgató, *Kőrösi Henrik* kir. tanfelügyelő, *Mosdóssy Imre* kir. tanfelügyelő, *Petri Mór* kir. tanfelügyelő, *Imre Sándor*, *Vértess O. József*, *Nádai Pál* s még számosan.

Náray-Szabó megnyitván az ülést jelenti, hogy a IV. lipcsei népnevelési kongresszus magyarországi előkészítő bizottságának megalakításáról van szó, mellyel a vallás- és közokt. miniszter kormányképviselők kinevezésével a Magyar Gyermektanulmányi Társaságot bizta meg.

Nagy László a bizottság megalakulásáról beszél s felolvassa a kormányképviselők névsorát. (L. a jelen füzethez mellékelt «Munkatervet.»)

Kemény Ferenc szólal fel azután s kifogásolja, hogy a lipcsei kongresszus előkészítő bizottsága az úgynevezett Ehrenpräsidiumban *Jankovich* miniszter úrral ugyan képviselte Magyarországot, azonban az egyes bizottságokban, hol még a kis balkánállamoknak is hely jutott, hazánk nincs képviselve, mely körülmény véleménye szerint reánk nézve sérelmes. Kérdésesnek tartja, vajjon résztvegyünk-e ily körülmények között a kongresszuson.

Náray-Szabó kívánatosnak tartaná e sérelem orvoslását.¹⁾

Kármán Mór többszöri felszólalás keretében azt fejtegeti, hogy a sérelem csak látszólagos. A mostani előkészítő vezetőség összeállítása az utolsó (III.) kongresszus feladata volt s úgy látszik, akkor Magyarország kellőképen nem volt képviselve; ha mulasztás történt, az a mult rovására irandó s e mulasztást mindenestre lehet még pótolni. A kongresszus munkájából mindenképen ki kell venni a részünket, még pedig, ha másként nem lehet, az egyes bizottságokban, egyes idevágó beszámoló előadások alakjában.

Répay Dániel jelenti, hogy *Schlager* a kongresszus főtitkára, egy a M. Gyt. Társasághoz intézett levelében, hazánknek a kongresszuson inkább csak propagáló szerepet tulajdonít.

Kőrösi Henrik ajánlja, hogy kérjünk a kongresszus vezetőségétől ez ügyben hivatalos úton felvilágosítást.

Giesswein Sándor s *Nagy László* szükségesnek tartják, hogy a kongresszuson részt vegyünk, bár elismerik, hogy mulasztás történt. *Nagy László* a maga részéről már be is jelentett egy előadást, melyet a kongresszus vezetősége elfogadott.

¹⁾ Ez megtörtént. Az előkészítő bizottság felszólalására a lipcsei központi bizottság a következőket választotta meg a nemzetközi bizottság disztagjaiul: *Berzeviczy Albert*, báró *Lukács György*, *Náray-Szabó Sándor*, *Nagy László*, *Répay Dániel*, gróf *Teleki Sándor*.

Alexander Bernát szerint a személyes képviselő igen nagy hatása s erkölcsi kötelességünk a kongresszuson résztvenni.

Imre Sándor, Nagy László, Náday Pál s Répay Dániel hozzászólása után az ülés elfogadja Kármán eredeti indítványát s kimondja, hogy Magyarország résztvesz a kongresszus bizottságai-ban, szakelőadások megtartásával.

Ezekután *Nagy László* előterjeszti az előkészítő bizottság megalkotására vonatkozó javaslatát; kívánatos, hogy e bizottságban Magyarország összes tanügyi s kulturális egyesületei résztvegyenek, kívánatos továbbá, hogy egy végrehajtó bizottság szerveztessék, mely az összes felmerülhető konkrét ügyekben javaslatokat készít. A végrehajtó bizottságban helyet foglaljon többek közt a Gyermektanulmányi Társaság egész tisztikara is; ügyünk támogatására kérjük fel a vallás- s közoktatásügyi és az igazságügy-minisztert is. E javaslatok elfogadásával véget ért a tanácskozás.

Lázár Szilárd dr. jegyző.

A pedológiai tudományok első doktorának doktori értekezése. Ezt a címet először a Joteyko I. dr. vezetése alatt álló bruxellesi (69. Rue de la Culture) Nemzetközi Gyermektanulmányi Fakultás adta meg. Ezen intézmény összefoglalta a gyermek tudományos megismerésére vonatkozó összes ismereteket, szem előtt tartva a gyermektanulmányozás gyakorlati alkalmazásait is és a pedológiát a valódi tudományok színvonalára emelte, mely méltán illeszkedik bele az egyetemi oktatás kereteibe.

Ilyen szempontból tekintve a dolgot, a pedológiai tanulmányok betetőzése csak valamely eredeti és önálló munka, egy doktorátusi tétel lehet. Ez a legelső doktori értekezés, a gyermekkorra vonatkozó kísérleti munkásság ezen első akadémiai jóváhagyása, meggyőző tény mindazok szemében, kik sokat várnak a tudományos alapra fektetett neveléstől. Igaz, hogy nagyszámúak már a gyermekre vonatkozó kísérleti munkák. De itt nagyobb dologgal állunk szemben. Ezáltal a gyermektanulmányozás mint kísérleti tudomány, mint a nevelőnek biztos támasza és vezetője autonómiát nyert. Elismerés ez egyúttal az emberiség legnemesebb működései, a gyermek tudományos megismerésére alapított gyermekvédelem, nevelés és oktatás iránt.

Az első jelölt *Lipska-Librach k. a.* volt, aki Brüsszel iskoláiban 420 tanulón folytatott három évi kísérleti tanulmányok után több mint 120 oldalra terjedő munkát adott ki: «Az érzékszervek működésének élessége és az intelligencia fejlettsége közti vonatkozásokról» címen.¹⁾

¹⁾ Megjelent a Pedológiai Fakultás Munkái közt. 3. szám. Ára: 2·50 Frs.

A bizottság tagjai voltak: *Devogel V.*, a brüsszeli iskolák főigazgatója mint elnök, *Joteyko Ilona dr.*, *Schuyten M.* és *Van Lint dr.* mint bizottsági tagok. Nagyszámú közönség, melynek soraiban láthatók voltak a Fakultás tanárai és különböző tanító-testületek tagjai, jelent meg ezen ülésen. (1913. nov. 30-án.)

Librach k. a. azon eredményre jutott, hogy határozott összefüggés van a gyermekek intelligenciája és érzékeik finomsága, fejlettsége közt. Ezen állítást statisztikai adatok igazolják. Ez a korreláció szembeszökőbb a 9—10 éves kisebb gyermekeknél, mint az elemi oktatás utolsó évfolyamait végző gyermekeknél. A mű a pedológia sok érdekes alkalmazását foglalja magában.

Minthogy több új tétel van már előkészülő félben, a Nemzetközi Gyermektanulmányi Fakultás rövidesen fontos középpontja lesz a gyermekkorra vonatkozó tudományos kutatásoknak.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság új tagjainak névsora. Az 1914. június 9-én tartott választmányi ülésen a következő új tagok vétettek fel:

Alapító tag: Fritz Ármin.

Budapesti tagok: Szabó Janka tanítónő, Viszota Irma tanítónő, Sebők Dezső dr. hírlapíró, Bonis Lajosné telepfelügyelőnő, Balázs Benedikta áll. pártf, Kurcz Lipót mézáros.

Kassai tagok: Gergely Gyula ref. tanító, Bán Bertalan bankigazgató, Grün Lajos orvos, Farkas Gyula áll. ig. tan., Greskó Károly javítóint. családfő, Kenedich Gyula áll. tanító, Vas Ádám ref. tanító, Pásztor Sándor rk. tanító, Pozsonyi István ref. tanító, Ujhelyi János áll. ig. tan., Fedor János áll. tan., Farkas Ferenc áll. tanító, Fazekas János áll. igazg.

Azonkívül: Guist Eliz óvónő Medgyes, Saskeőy József kir. jegyző Devecser, Várady Viola tanítónő Kisujszállás, Boronkay Margit tanítónő Munkács.

Összesen 23-an, akikkel a tagok létszáma 1804-re emelkedett.

Übersicht der letzten Nummer.

Jahrgang VIII., No. 5.

Pädagogische und pädologische Gesichtspunkte im ungarischen Staatsschutzsystem verlassener Kinder.

Von Bürgerschullehrer Leopold Nemes, Budapest.

Im Rayon des Budapester Kinderasyls prüfte Verf. in 12 Kolonien binnen 54 Tagen 2004 Kinder, worüber er der Kinderschutzabteilung des Ministeriums für innere Angelegenheiten einen umfassenden Bericht erstattete. Noch ehemals und heuer im Winter abermals widmete er sich dem Szombathelyer Bezirk, wo er die Lebensverhältnisse, sowie die seelisch-körperliche Entwicklung von insgesamt beiläufig 800 Kindern 3 Wochen hindurch studierte. Nicht allein mit den Kindern befasste er sich, sondern auch mit ihren Zieheltern, die er in den Wohnungen aufsuchte, ferner verkehrte er auch ständig mit den Leitern, den Lehrern, den Geistlichen und Notären der Gemeinden, um auch deren Erfahrungen und Ansichten über unsern Kinderschutz einholen zu können.

Die Intention unseres Kinderschutzes, die verlassenen Kinder bei Familien unterzubringen, fand Verf. prächtig bei solchen Kindern verwirklicht, die schon als Säuglinge ins Asyl gelangt sind. Sobald die ungarische Mutter ein Kind gesäugt hat, betrachtet sie und liebt es, wie ihr eigenes. In unzähligen Fällen spielen sich ergreifende Szenen ab, wo die Mütter ihrer Pflegekinder nicht entsagen wollen. Die Einfühlung der Kinder, ist gleichfalls eine vollkommene Assimilierung an die Ziehfamilie. Nicht nur die Hingabe an dieselbe fällt auf, es kam sogar eine Veränderung insofern vor, als manche Kinder selbst körperlich vieles vom Typus der Zieheltern aufgenommen haben. Die Hineinentwicklung des Säuglings in die Familie geht leicht von statten, zumal damals das psychische Leben des Kindes noch nicht eingesetzt hat, und indem das seelische Leben mit der Nachahmung beginnt, gestalten sich die Reden und Handlungen der engeren Umwelt des Kleinen zu Grundmotiven seiner Weiterentwicklung, seine Neigungen entfalten sich unter den Einwirkungen der Umgebung, mit der es sich dann, mit Beibehaltung gewisser individueller Züge assimiliert. Das hierbei nicht etwa Theorie vorwaltet, bestätigt Verf. mit 1600

Säuglingen. Diese erhebliche Tatsache, wonach den Verlassenen ein familiäres Heim geboten wird, gilt wohl vom Standpunkte der Gefühlswelt als höchst lieblich, jedoch in nationaler, sozialer und wirtschaftlicher Beziehung wird mehr erheischt. Neben ersterem Interesse müsse nämlich für die Zukunft des Kindes gesorgt werden, es sollte namentlich in solcher Familie untergebracht werden, wo ihm mit deren Verschmelzung Vorteile und Nutzen winken.

Die Unterkunft der Säuglinge oder der Kinder bis zu ihrem 4. Lebensjahre stösst auf keinerlei Schwierigkeiten, zumal dabei lediglich die Zieheltern ins Gewicht fallen. Dagegen das Unterbringen im späteren Alter ist nicht mehr so einfach, da das seelische Leben der Kinder im Alter von 8—10—12 Jahren bereits begonnen hat, wo schon mit der Individualität, sowie der körperlichen, seelischen, sittlichen und geistigen Entwicklung des Kindes gerechnet werden muss. Das Prinzip der Individualisation muss somit bei der Unterkunft den Anfang nehmen. Die Lebensverhältnisse, das Milieu und die Individualität sollen bei den hinausgesetzten älteren Kindern festgesetzt werden, und so wie wir bei Kindergerichten die wichtige Bedeutung von Individualitäts- und Umgebungsstudien der Jugendlichen beglaubigt sahen, ebenso vermögen wir der Kenntnis der geschützten Kinder nicht zu entraten. Das Asyl kann nur auf Grund eingehender Kenntnis der bisherigen Erziehung, Umwelt und Individualität des Kindes Gewähr leisten, ihm eine seinem Wesen angemessene und seine Zukunft fördernde Fortentwicklung angedeihen zu lassen. Das Asyl darf das Kind nicht allein laut schematischer Administration, also ohne Kenntnis seiner Individualität, bei den nur hygienischen Erfordernissen nachkommenden Zieheltern unterbringen. Hier betont Verf. mit Nachdruck die Zieheltern, denn während der Säugling ausdrücklich Pflegeeltern bedarf, müsse das grössere Kind Zieheltern um sich herum haben, die es richtig beschäftigen, nicht minder erziehen und unterrichten. Während unser Säuglingsschutz ein Problem der Sozialhygiene ist, betrachten wir unsern Kinderschutz als eine weitaus schöne Frage der Sozialpädagogik.

Bei der Kinderrettung sei vornehmlich auf ein zielbewusstes Erziehungsprogramm zu achten. Diese Arbeit müsse mit dem Unterbringen der Kinder anheben und zwar solchergestalt, dass das Asyl die Kinder über 7—8 Jahre nicht auf der Stelle hinaussetzt, sondern sie früher einem Fachmann für einige Tage anheimstellt, der ihre sittliche und geistige Entfaltung sowie ihre Individualität zu bestimmen und eine Umgebungsstudie darüber zu schaffen babe, um sie darauf hin vermittels der Aufseherin den entsprechendsten Zieheltern zu übergeben. Ansonst lässt sich ein Hineinentwickeln

in Familien überhaupt nicht verbürgen, ein sicheres Ergebnis zu erzielen ist selbst in diesen Fällen nur ziemlich schwer. Es ist unbedingt notwendig, die Zieheltern dieser Kinder von einer in der praktischen Kinderforschung und Erziehungslehre bewanderten Aufseherin für eine Behandlungsweise der Kinder instruieren zu lassen; diese möge das neue Heim der Schützlinge so lange besuchen und mit Aufmerksamkeit verfolgen, bis sie sich dort selbst gewöhnt haben und wohl fühlen. Diese Kulturmission sei Aufgabe der Aufseherin der Kolonie, da die Ärzte solche Pflichten nicht übernehmen können. Durch einen Mangel der regelrechten Kontrolle aber möchte eine wahre praktische Sozialpädagogik nie vollkommen sein.

Eine richtige Beschäftigungsweise mit den Kindern, die Beobachtung derselben und die Feststellung der Individualität der Kleinen vermöchte die Aufseherin sich so anzueignen, wenn man in jedem Asyl jährlich für 1—2 Wochen einen Lehrkursus abhielte, ihr Gelegenheit gäbe, daselbst mit den einfachsten Methoden der praktischen Kinderforschung, gleichzeitig aber auch mit den wichtigsten Grundsätzen der Kindererziehung bekannt zu werden, den Verkehr mit der Bevölkerung anzubahnen und den Umgang damit in gehörige Geleise zu bringen. Zu demselben Zwecke sollte man ein von jeder wissenschaftlichen Abstraktion freies Handbuch herausgeben, dessen erste Hälfte die praktische Kinderforschung, die andere eine praktische Sozialpädagogik, in einer den genannten Vorträgen gleicher leichter Fassung, geschrieben wäre. Die derart ausgebildeten Kolonieaufseherinnen könnten über jedes Kind Individualitäts-Charakterblätter bis zum 15. Lebensjahr führen, welche weitaus wertvolles Material als gewichtige Anweisung für die Berufswahl dienen möchte.

Mit dem Abschluss des 14. Lebensjahres rückt die Frage der Zukunft als Brennpunkt an die Kinderbeschützer heran. Bis nun wurde dieses Problem so gelöst, dass die gut entwickelten und eine Elementarschule absolvierten Kinder in ihrem 12. Jahre den Zieheltern unentgeltlich überlassen wurden, in ihrem 15. Jahre aber einen Vertrag abschlossen, der das weitere Verbleiben regelt. Hierbei könnte freilich von einer genügenden Individualisation nur kaum die Rede sein. Das Kind hatte man weder gesehen, noch gekannt und überhaupt nicht befragt, ob es sich für die Beschäftigung der Zieheltern irgendwie eignet. Die Aufseherin legte die Daten vor und falls die Punkte des Vertrags entsprachen, erteilte die Zentrale die Genehmigung. Indem aber die Berufswahl für die Zukunft des Kindes von ausschlaggebender Bedeutung ist, müsste vorerst begründet werden, ob die gewählte Laufbahn der Individualität und

der leiblichen Entwicklung entspricht; verheisst sie ihm eine solche Zukunft, wo es seiner Kraft zufolge glücklich werden könne? Ein Wandel wäre bei der Lösung dieses Problems solcherart zu schaffen, dass jedes Kind, ehe es einen Beruf erwählt, in die Zentrale gebracht werden sollte, wo ein tüchtiger Kinderforscher oder Arzt zu bestimmen hätte, welcher Laufbahn das Kind laut seiner körperlichen Beschaffenheit und geistigen Entfaltung sich am besten eignen dürfte.

Die in den Asylen untergebrachten Kinder bleiben bis zu ihrem 15. Lebensjahre unter dem Schutze des Staates. Es heisst, diese Altersgrenze soll in Bälde bis ins 18. Jahr verlängert werden. Diesen trefflichen Beschluss der Leiter unseres Kinderschutzes können die Kinderforscher aufs begeisterte begrüßen. Es scheint, die Praxis zeigte, wie nachteilhaft es für die Kinder ist, sie eben zur Zeit der so sehr gefährlichen Pubertät ohne Schutz zu lassen.

Die Schwierigkeiten des Kinderschutzes offenbaren sich im Alter nach dem 5. Jahre, nachher dominiert die Erziehung. Der Schutz erschöpfe sich nicht etwa im Kampfe gegen den Tod, vielmehr trachte er fürs Leben rastlos vorzubereiten. Diese Arbeit bestehe in Erziehung, sittlicher und geistiger Beschützung des Kindes. Für diese Betätigung müssen aber auch Pädagogen herangezogen werden.

In jedem Asyl sollte ein Zentralinspektor für Erziehungsangelegenheiten angestellt sein, dessen Wirkungskreis darin bestände, zunächst für die Unterkunft der grösseren Kinder zu sorgen, deren psychische Bildung zu kontrollieren, ferner bei der Berufswahl und der Versorgung von Lehrlingen mitzuhelfen. Die Leiter und Ärzte der Asyle würden nur gewinnen, wenn mit Erledigung dieser direkten Erziehungsarbeiten Pädagogen betraut würden. Wenn unter den heute unterbrachten 60,000 Kindern schlechtweg 10—15,000 einer intensiveren Erziehung teilhaftig werden könnten, wäre schon welches materielle Opfer immer vollends wettgemacht.

Ergebnisse auf dem Gebiete unserer Kinderforschung.

Eröffnungsrede, gehalten am 26. April in der Hauptversammlung der Ungarischen Gesellschaft für Kinderforschung vom geschäftsführenden Vizepräsidenten Ladislaus Nagy.

Nachdem die Ungarische Gesellschaft für Kinderforschung nunmehr über ein Jahrzehnt ihre Wirksamkeit ausübt und im Vorjahre bereits den ersten ungarischen Kongress begangen, dürfte es vielleicht nicht verfrüht scheinen, die erzielten Ergebnisse etwas

näher ins Auge zu fassen. Wir glauben das um so eher tun zu müssen, als eben jüngst bei uns Angriffe, richtiger Geringschätzung unseren Bestrebungen widerfahren sind.

1. Um bei geringeren Dingen zu beginnen, sei zuvörderst die Reform der *Beschäftigungen in den Kleinkinderbewahranstalten* laut naturmässigen Prinzipien verzeichnet. Unsere Arbeit hierzulande war geradezu bahnbrechend.

2. Der gesamte *Beschäftigungsunterricht (Handarbeit)* unserer Schulen befolgt die sogenannte *psychologische Richtung*, deren Ausgestaltung bei uns vermittels des pädologischen Einflusses geschieht.

3. Die psychologische Richtung greift immer weiter im *Zeichenunterricht*, besonders auf der Elementarstufe; unter der Einwirkung des Kinderstudiums tauchten aber beachtenswerte Versuche auch auf dem Gebiete *des Sing-, Handarbeit- und hauptsächlich Frauenhandarbeits-Unterrichts* auf.

4. Nennenswerte Bewegungen lassen sich in mehreren Gegenden des Landes, sowohl auf der unteren als auch der mittleren Stufe der Erziehung und des Unterrichtes wahrnehmen, welche *die Einschätzung und die Entfaltung individueller Werte* als ihr Hauptprinzip betrachten.

5. Im Zusammenhang mit dem Prinzip der individuellen Erziehung und Unterricht, sowie den Bestrebungen der Kinderforschung wurde eine *Staatsschule für nervöse Kinder* ins Leben gerufen. Desgleichen trachten unsere Filialen samt und sonders überall in den Provinzen *Hilfsschulen* zu errichten, ja selbst in den Schulen normaler Kinder, wie z. B. in Nagyvárad, geht man nicht ohne Zuversicht ans Werk, *ärztliche Prüfung und Bildung* der Schüler einzuführen.

6. Allenthalben, wo wir Filialen für Kinderforschung gründeten, konnten wir dadurch die *gesellschaftliche Vereinigung* und die *Zusammenwirkung der Pädagogen* augenscheinlich wahrnehmen. Und in der gemeinsamen Arbeit mit den Pädagogen finden wir Ärzte, Richter, in Szeged und Kassa sogar die Polizei und Gendarmerie, ferner überall die Eltern, mithin wirken vereint all diejenigen Faktoren, die für das gemeinsame Ziel: das Wohl des Kindes sich interessieren.

7. Die Kinderforschung und Pädagogik dringen in letzter Zeit im *Kinderschutz* siegreich vor.

8. Doch nicht nur im Kinderschutz, auch in der *Kinderkriminalität* erledigt die Kinderforschung bei uns eine bahnbrechende Mission. Im Strafrecht der Minderjährigen sowie in der Betätigung der Jugendgerichte setzen sich nunmehr die pädologischen und pädagogischen Ideen zielbewusst durch.

9. Hier sei zu erwähnen, dass die Propaganda für *Waldschulen und moderne Erziehungs-Lehranstalten* ebenfalls durch die heimischen Gesellschaften für Kinderforschung gemacht wird.

10. Das Entstehen und Verbreiten *pädagogisch-psychologischer Laboratorien* in den Lehrerseminaren und Mittelschulen ist wieder nur als Ausfluss der pädologischen Agitation anzusehen. Gleichzeitig mit der Wirksamkeit der Laboratorien setzte bei uns eine radikale Reform des psychologischen und pädagogischen Unterrichts ein.

11. In der höher gestellten *Fortbildung der Lehrer* beteiligte sich die Gesellschaft für Kinderforschung unmittelbar und mittelbar. Diese Beteiligung äussert sich teils im Zustandekommen und Wirken des kommunalen Pädagogischen Seminars, teils im Programm des Fortbildungs-Lehrkursus für Lehrer.

12. Der Tätigkeit der Gesellschaft für Kinderforschung gebührt Dank dafür, dass das *objektive Interesse* fürs Kind und die Erziehung desselben in allen Schichten der Allgemeinheit erwachte.

13. Von Bedeutung ist es, dass wir in vergangener Zeit grosse Schritte unternahmen, das *Kinderstudium als Wissenschaft zu pflegen*.

14. Endlich ist es der Tätigkeit der Gesellschaft für Kinderforschung zu danken, dass durch ihre Wirkungen ausserhalb der Heimatsgrenzen der *internationale Stand der ungarischen pädagogischen Literatur und Wissenschaft* in jüngster Zeit eine vollständige Um- bildung erfuhr.

Nach der Begrüssungs- und Eröffnungsrede von *Ladislaus Nagy* unterbreiteten Schriftführer *Daniel Répay* den Jahresbericht und der prov. Kassier *Karl Ballai* das Budget, wofür Ihnen Dank votiert wurde.

*

Eine neue Filiale unserer Gesellschaft gründete sich am 6. v. M. in *Kassa*. Zum Präsidenten wurde *Bischof Dr. August Fischer-Colbrie*, zum geschäftsführenden Vorsitzenden Schulinspektor *Béla Takács* und ein zahlreicher Ausschuss gewählt. Die Filiale zergliedert sich in eine Rechtssektion, eine *pädagogische* und Datensammelfach- abteilung.

Résumé du dernier Numéro.

VIII-ème Année, No. 5.

Observations pédagogiques et pédologiques sur la méthode employée par le „Service des Enfants assistés“ en Hongrie.

Rapport fait à la séance de la section pour la Protection de l'Enfance,
le 21 mars, par : M. L. Nemes, instituteur.

Après le Premier Congrès Hongrois de Pédologie, M. Nemes fut chargé par le Ministre de l'Intérieur d'observer la Protection de l'Enfance en Hongrie.

Il s'adonna entièrement à ce devoir et il a visité 2004 enfants qui sont placés sous la tutelle de l'Etat dans 12 colonies appartenant à la circonscription de l'Hospice de Budapest. Ces visites ont duré 54 jours. Outre ces colonies il a examiné les moeurs de 800 protégés qui ressortent de la circonscription de l'Hospice de Szombathely. M. Nemes s'est beaucoup occupé de ces enfants, et il a également été visiter les parents nourriciers de ces enfants dans leurs habitations.

Le but essentiel de notre Protection de l'Enfance est de donner à l'enfant abandonné une famille par laquelle il soit élevé.

M. Nemes a constaté que ce but était atteint pour ceux des enfants qui sont venus tout petits à l'Hospice.

La femme hongroise qui a nourri un petit abandonné le considère plus tard comme son propre enfant et l'aime comme s'il l'était. Il arrive très souvent que la mère nourricière ne veut pas renoncer à l'enfant qu'elle a élevé. L'assimilation est également parfaite de la part des enfants. Ils aiment autant leurs parents adoptifs que les autres enfants aiment leurs vrais parents.

Un grand nombre de ces enfants prennent même une certaine analogie extérieure avec leurs parents nourriciers. L'assimilation du nourrisson à la vie familiale est d'autant plus facile que la vie psychique ne commence pas encore chez le tout petit enfant et que la première fonction psychique est l'imitation. De sorte que le langage et les habitudes du milieu où il vit sont les motifs fondamentaux du développement mental de l'enfant. Ses qualités se développent également sous l'influence du milieu, bien qu'il conserve un certain trait personnel.

S'il est juste de donner une famille à l'enfant abandonné, ce n'est pas suffisant. Il faut tâcher que les enfants entrent dans des familles où leur éducation est assurée et présente des avantages pour l'avenir de l'enfant.

Le placement des tous petits enfants dans des familles ne présente aucune difficulté parce qu'en ce cas il ne faut considérer que les parents nourriciers. Mais le sort des enfants qui sont placés sous la tutelle de l'autorité publique dans un âge plus avancé est plus pénible. Chez l'enfant de 8 à 12 ans, la vie mentale est déjà très ardente et, à cet âge, il faut commencer à prendre en considération la personnalité de l'enfant et son développement physique et mental. Dans ce but, il faut étudier la vie antérieure de l'enfant qui sera adopté par l'Hospice; il faut connaître ses qualités, ses dons naturels et ce n'est qu'après avoir considéré toutes ces choses, qu'il faut choisir les parents adoptifs. Pour les enfants plus grands on a besoin de parents qui soient non-seulement nourriciers, mais encore de vrais éducateurs, qui s'occupent des enfants et les élèvent bien. Sous ce rapport il y a encore beaucoup à faire!

Il est vraie que notre premier devoir est de conserver l'enfant à la vie, mais il est non moins important d'en faire un citoyen laborieux et utile à la patrie. Pour cela, il est nécessaire d'avoir un programme pédagogique fixe et il faut poursuivre ce but avec énergie. Ce travail doit être commencé dès avant le placement de l'enfant dans une famille. L'enfant admis à l'Hospice ne doit pas être immédiatement placé; mais il doit demeurer quelques jours à l'établissement ou il sera observé par un pédagogue qui s'entende à la pédologie et qui étudiera ses qualités, son niveau intellectuel et moral, qui se procurera des données sur le milieu où il a vécu et qui, avec l'aide de l'Inspectrice lui choisira les parents adoptifs les plus appropriés.

L'adaptation des plus grands pupilles à la famille qui les reçoit ne peut être obtenue autrement et même de cette manière, le résultat est très aléatoire. Il est indispensable que l'Inspectrice, qui est au courant de la pédagogie et de la pédologie, instruisse les parents adoptifs, de la façon dont on s'y prend pour bien élèver l'enfant et elle doit aller souvent le voir dans sa place jusqu'à ce qu'il se soit habitué à son nouveau milieu. Les membres de notre Assistance publique ont constaté depuis plusieurs années le manque de la surveillance dans l'éducation des pupilles. Ils ont reconnu que les médecins des Hospices n'ont ni le temps, ni les connaissances voulus pour s'occuper de la surveillance de l'éducation des enfants. Ils ont ainsi été amenés à nommer des inspectrices. Celles-ci ont pour but de s'occuper des enfants, d'étudier

leur personnalité, de se rendre chez les parents adoptifs et de les instruire sur le sujet de l'éducation rationnelle des pupilles.

Pour que ces dames inspectrices soient bien au courant de la méthode de s'occuper avec justesse de l'enfant, de l'observer et de reconnaître sa personnalité il serait désirable qu'il y eût des cours annuels dans chaque Hospice. Des pédagogues y seraient chargés d'initier ces dames aux plus simples méthodes de la pédologie. Elles y apprendraient également la pédagogie appliquée et les lois fondamentales de l'éducation enfantine. Dans le même but il faudrait rédiger un manuel succinct à leur usage. La première partie traiterait de la pédologie pratique et la seconde, de la pédagogie sociale. Les inspectrices ainsi instruites établiraient un état du caractère des pupilles et cette liste continuée jusqu'à la 15-ème année fournirait des indications très importantes relativement au choix d'une profession.

Un autre problème se pose au sujet de l'avenir du pupille lorsqu'il a 14 ans. De nos jours, on résoud la question en laissant chez leurs parents adoptifs les enfants bien constitués et qui ont fini leurs études à l'école primaire. Ils y restent sans salaire: Si les parents le désirent, lorsque l'enfant a 15 ans, on leur fait signer contrat sur les conditions relatives au temps qu'ils passeront à ce service non rétribué.

L'erreur commise à ce moment-là provient d'un examen trop superficiel. N'ayant pas assez vu l'enfant, on ne sait pas s'il a des aptitudes aux travaux de ses parents nourriciers. L'inspectrice envoie les données et si les conditions du contrat sont convenables, on les ratifie au Ministère.

On sait de quelle haute importance est le choix d'une profession pour l'avenir de l'enfant. Il est donc nécessaire de constater si la profession choisie convient à la personnalité du sujet, à son développement physique, s'il y réussira ou non et s'il peut y acquérir une habileté telle qu'il soit à même d'en vivre plus tard étant livré à ses seules ressources. Toutes ces questions ne peuvent être résolues momentanément. Le perfectionnement des méthodes en donnera plus tard la solution pratique.

On propose la suivante: Chaque enfant serait ramené à l'Hospice avant de faire choix d'une profession. Là, un pédagogue ou un médecin versé en pédologie constaterait à quel métier l'enfant est bon selon son développement physique et mental.

Les enfants assistés restent sous la tutelle publique jusqu'à leur 15-ème année. Il est à espérer que d'ici peu cette limite d'âge sera repoussée jusqu'à l'âge de 18 ans. Cette réforme que se proposent les administrateurs de notre Assistance publique est

vue d'un bon oeil par les pédologues qui en félicitent les instigateurs. La vie journalière leur enseigne que c'est un grand tort de laisser l'enfant sans protection, précisément à l'âge de la puberté.

Dans leur compréhension de la question de la limite d'âge, les administrateurs et les membres de notre Protection des Enfants sont plus avancés que ceux des autres nations. On a pu le constater au Congrès International de Bruxelles où le rapporteur hongrois a lutté pour empêcher la proposition anti-sociale des médecins assemblés selon laquelle les enfants ne seraient demeurés que jusqu'à l'âge de 5 ans dans les liens de la tutelle. Le rapporteur hongrois savait par expérience que les difficultés de cette protection ne commencent qu'après de la 5-ème année. C'est dans l'éducation qu'elles se concentrent alors car la tutelle ne doit pas se borner à la lutte contre la mort; mais avoir pour but la préparation à la vie. C'est un travail éducatif que la protection morale et mental de l'enfant.

Il serait nécessaire dans l'intérêt de ce dessein qu'il y eût dans chaque Hospice un inspecteur pédagogique central, dont le devoir serait la surveillance des enfants, leur placement, leurs études, leur développement psychique et plus tard le choix d'une profession et le soin de placement des apprentis.

Nous croyons que les médecins-en chef des Hospices seraient heureux qu'on les déchargeât de ces devoirs purement pédagogiques.

Résultats du mouvement pédologique en Hongrie.

Discours prononcé le 26 avril à l'Assemblée Générale de la Société Hongroise pour l'étude de l'Enfant par: **M. Ladislas Nagy**, Vice-Président.

Aujourd'hui, après plus qu'une dizaine d'années écoulées depuis les premiers mouvements de Pédologie en Hongrie, lorsque la Société Hongroise pour l'Etude de l'Enfant compte sept ans d'existence et que nous avons déjà derrière de nous le Premier Congrès Hongrois de Pédologie, il nous semble qu'il est temps de jeter un coup d'oeil sur les résultats obtenus jusqu'à présent.

M. Nagy le fait surtout parce que de nos jours, et précisément en Hongrie en certaines régions on attache peu de prix aux travaux et aux efforts pédologiques. On pourrait, il est vrai, considérer ces attaques comme un signe de l'augmentation de force des mouvement pédologiques; cependant on ne peut les laisser passer sans un mot dire quand on prend son devoir au sérieux.

1. On peut considérer comme un des résultats des travaux pédologiques *la réforme selon des principes naturels des occupations dans les écoles maternelles.*

2. Un autre résultat pédologique dans le domaine des occupations scolaires c'est le développement de la méthode psychologique. On a pu remarquer l'année dernière à quel point cette méthode est devenue forte chez nous, par la richesse avec laquelle ce groupe était représenté à l'Exposition de Pédologie.

3. *Dans l'enseignement du dessin* la tendance psychologique prend sa place et on voit des expériences très intéressantes dans l'enseignement du chant et du travail manuel des filles.

4. On peut encore constater une tendance remarquable dans plusieurs endroits de la Hongrie, pour la réforme de l'éducation et de l'enseignement. Elle a pour but *l'appréciation et le développement de la valeur personnelle.*

5. *La fondation d'une école de l'Etat pour les enfants nerveux* est en relation avec le principe de l'éducation et de l'enseignement individuels et avec le mouvement de Pédologie.

Dans plusieurs villes on fait des sacrifices pour élever des écoles pour les enfants arriérés. Dans certaines, telles que Nagyvárad, on fait de sérieux efforts pour créer des places de médecins-scolaires dans le but de les voir diriger l'éducation physique des écoliers.

6. Un résultat remarquable est que partout où il y a des sociétés annexes, les pédagogues travaillent en collaboration. Ils s'occupent volontiers des questions qui rattachent l'école maternelle à l'école primaire, et celle-ci à l'école secondaire. Mais à ce travail collectif des pédagogues on peut voir se joindre les médecins et les juges, à Szeged et à Kassa la police s'y adjoint et, partout, les parents sont d'ardents collaborateurs.

En un mot, tous les éléments de la société travaillent en commun pour les enfants.

7. Dernièrement la pédologie et la pédagogie ont pris une avance victorieuse dans le domaine de la Protection des Enfants.

8. Mais dans la Protection des Enfants, de même que dans la question de la criminalité juvénile, la pédologie joue le rôle d'initiatrice.

Dans le code criminel des adolescents et dans le fonctionnement des tribunaux juvéniles les idées pédologiques et pédagogiques se font déjà jour.

9 Il est à mentionner que l'oeuvre de la propagande pour *les écoles en plain air* et pour *les écoles nouvelles* est également celle des sociétés de pédologie en Hongrie.

10. L'organisation et l'extension des laboratoires de psychologie expérimentale dans les Ecoles Normales primaires et dans les Ecoles supérieures est encore l'oeuvre des pédologues. C'est par le fonctionnement des laboratoires psychologiques que l'oeuvre de la réforme de l'enseignement de la psychologie et de la pédagogie s'est développée.

11. La «Société pour l'Etude de l'Enfant» a pris une part directe et indirecte à l'élan pour l'instruction plus haute des instituteurs.

Cette influence se manifeste d'une part dans l'organisation et dans le fonctionnement du Séminaire Pédagogique ainsi que dans les programmes des cours ultérieures; d'autre part, dans l'intérêt très vif et jamais manifesté jusqu' alors qu'on porte aux sociétés pédagogiques et aux bulletins sur les questions pédagogiques et surtout à l'Etude de l'Enfant.

12. C'est aussi à la «Société pour l'Etude de l'Enfant qu'est dû l'éveil de l'intérêt objectif pour l'enfant dans toutes les classes de la société. Non seulement les gens instruits s'intéressent à l'enfant, mais cet intérêt pénétrera bientôt dans le peuple grâce au «Petit cathéchisme de l'Education.»

13. Autre point très important: en peu de temps, nous avons fait de grands pas dans la pratique de la pédologie en tant que science. Aujourd'hui un grand nombre d'investigateurs sont au service de cette science et le résultat de leur recherches a beaucoup contribué au développement local et universel de la pédologie. Il est paru dans la «Bibliothèque de la Société Hongroise pour l'Etude de l'Enfant» des ouvrages ayant une valeur essentiellement scientifique. La Musée de Pédologie possède de nombreuses collections qui sont classées scientifiquement. En partie sous l'influence de la pédologie, un élan inconnu jusqu'ici se fait sentir dans la littérature pédagogique.

14. L'influence des travaux de la «Société Hongroise pour l'Etude de l'Enfant» se fait sentir plus loin que les frontières de notre pays et, grâce à elle, *la position internationale de la littérature et de la science pédagogique hongroises* s'est entièrement modifiée durant les dernières années et de nos jours dans les mouvements internationaux de la pédagogie sociale et scientifique le nom de la Hongrie a une certaine valeur.

Mouvement de Pédologie.

La Société Hongroise pour l'Etude de l'enfant s'est réunie pour son Assemblée Générale Annuelle le 26 avril 1914 dans la grande salle du Séminaire Pédagogique sous la Présidence de M. Ladislav Nagy.

Le résumé du discours d'ouverture de M. le Président est donné plus haut.

M. Répay, secrétaire, rapporte que la Société a pris part à l'Exposition de «l'industrie du livre» à Leipzig où elle a obtenu une approbation bien méritée.

M. Mosdóssy, Inspecteur des Ecoles de la Ville de Budapest, observe qu'il serait nécessaire d'examiner si la littérature enfantine pure et sans aucune influence pernicieuse, contribue au développement physique et psychique de l'enfant.

Selon l'avis de *M. Nógrádi*, cette question rentre dans le domaine de la section des recherches et dans la section pédagogiques.

M. Nagy recommande la solution de cette question à la Présidence.

M. Ballai, trésorier provisoire, donne le rapport financier de l'exercice 1913.

M. Nagy propose le remplacement du trésorier défunt, par un autre trésorier provisoire jusqu'à la prochaine Assemblée Générale où les élections auront lieu.

L'organisation de la Société annexe à Kassa a eu lieu le 6 mai 1914. M. le Docteur *Ösz* dans son discours d'ouverture, y parla du noble devoir que l'homme a d'étudier la génération future, c'est-à-dire l'enfant. Il mentionna le grand enthousiasme témoigné à Kassa pour l'idée de l'enfant, car 200 membres se sont déjà présentés à la nouvelle Société annexe.

Le Président de la Société fut Monseigneur Auguste Fischer-Colbrie, évêque de Kassa.

La Société a trois sections: 1. Section des recherches psychologiques. 2. Section juridique. 3. Section pédagogique.

Figyelmeztetés. Az alapszabályok értelmében a tagsági díj beküldését kéri a pénztáros.

Tagsági díjat fizettek.

Budapestiek :

Sonnenstein S., dr. Pollák J., dr. Balassa J., Németh J., dr. Kovách J., Rózsavölgyiné Fried M., Maizner F., Balogh J. Preszmayer E., Gerő K., Pataki O., Pogány G., Léderer Á., Kún J.-né, Sztankovics M., Katona L.-né, Bardocz P., Szántó F., Steidl J., dr. Bexheft Á., Entz J., dr. Angyal P., Schulek G., Stepankó A., Haich K., Palágyi L., Radnai M., Stadler J., Szende S., Hány F., Schiffer J., Ludwik E., dr. Schmidt M., dr. Szilassy F.-né, Kőszeghy A., Szoby A., Kurz L., dr. Dienes V., Böhm G., Gröber V., Lánér Gy., Sarkadi N., Kardos I., Kertész J., dr. Kallos E., Beősze J., dr. Forgách Á.-né, Szirmai O.-né, dr. Sarbó A., dr. Pollacsek K.-né, Minder F.-né, Száva J., Klokocsán L., Takácsy S.-né, Kiss V., dr. Berend M., dr. Szilágyi A. K., Straziczky J.-né, Forcádi S. D., Móhr E., dr. Mohr M., dr. Deutsch E., Belicay M., Tolnai J. B., Késmárky J., Linhárd H., Tóth Z., Szegő A., Jedlicska E., Pintér Zs., Hatvany M., Faltis H.-né, Gerő K.-né, Geszty R.-né, Schichtanz Á., dr. Hevesi S., Ötvös K.-né, Beér O.-né, Bartha B., Varga R., Sóhr J., ifj. Németh S.-né, Dékány M., Stern Á., Bély M., dr. Imre S., dr. Révész B., dr. Hefty F.-né, Jónás G., Paduch M., Szekula M., Szántó J., Koszorus J.-né, Szabó K., Follért K., Stern G.

Pozsonyiak :

Albrecht J., Aixinger L., Arató Fr., Áll. Tanítónőképző Önképzőköre, Adamóczi Ambró B., Albrecht M., Aschinger F., Benke N., Bergmann J., Bergmann J.-né, Bernácsky R., Bittera K., Bobok K., Bokor J., Balla Á., Brandl V., Christián J., dr. Császár M., dr. Cseppán R., Denk M., dr. Dobai J., Deschenszky N., Feigler F., Fischer J., Fischer I. dr., Feitscher E.-né, Friedrich B.-né, Füzesséry E., Gaibl S., Göndör K., Győri V., Hampel F. dr., Halmos B.-né, Hauer E. dr., Hirschmann N., Holényi J.-né, Hecht D. dr., Hacher E. dr., Imreh E., Jankovics M., Jankó Z., Juranics Gy., Jesina M., Kontur J.-né, Kantek S., Knauer S., Kereszthy V., Károly A., Kovács S.-né, Kováts L. dr., Kowarik M., Kessler L.-né, Krana V., Kazacsay Á., Kohn V., Kardos J., Kunszt K., Kovács Á., Lados J., Lehner Gusztáv Á.-né, Limbacher R. dr., Löwinger V., Leitner A.-né, Mann A.-né, Marian J.-né, Mergl K.-né, Mészáros J. dr., Mihalicska J., Moharos J., Mahler S. dr., Nagy E.-né, Novák G., Németh J., Öszterreicher E., Pálffy E. grófnő, Rátz V., Rauschnitz J., Klempa G. 1915. évre is, Rispler R.-né, Rauschmann C., Szmidszán G., Szőke L. dr., Schiff J. dr., Stelzer L., Szépfalusy F., Szelényi Ö. dr., Schuster G., Stampfel H., Stáray I.

grófnő, Szarka L., Stadler M., Szapáry I. grófnő, Szluika E., Tass F., Tejfalussi Sidó E., Tizáry B., Tyúkos E. J., Tocsek M., Tárnoky J., Tergina Gy., Timina E., Urbányi K., Varga J., Végh F., Veszprémy D., Vayán F., Végh F., Vincze K., Zengő P., Zeilendorf S., Zólyomi J., Kundtner R., Wollman E., Tabódy J., Áll. tanítónőképző, R. kath. tanítónőképző, Pintér R., Deschenszky F., Siketnémák int. 1915. évre, Deschenszky J., Grünfeld Sz. Geiringer K., Knöpfler E., Áll. polg. fiúiskola, Drózdy Gy., Krammer J.

Iglóiak :

Kintzler Á.-né, Torkos M., Schivetz E., Berzeviczy B., Berwaldszky K., Kalmár Gy., Chobodiczky A., Jakabfalvy J., Kozlovszky K., Gömöri S., Pataky B.

Lévaiak :

Bartos L., Groszmann G., Hulják J., Kabát B., Kiss Á., Korsi R. B., Mekis P., Mihályfy J., Orgonik S., Prikrill Gy., Urbán F., Vándor K.

Más helyről beérkezett tagdíjak :

Vastagh E. Erzsébetfalva, Adácsi L. Kendetelep, Szabó Gy. Dés, Nádasiné B. E. Beregszász, Nemes A. Törökkanizsa, Brosik K. O. Kiszessen, Heilmann A. C. Szegothárd, Barcsay K. Msziget, Neumann H. Rákosszentmihály, Áll. tanítónőképző Sepsiszentgyörgy, Szentgály B. Vác, Takács Berényi J. Overbász, Áll. el. isk. Faluszlatina, Kohn M. Wien, Weber A. Arad, Elefánthy S. Debrecen, Vizváry Cs. Aranyos, Áll. közs. polg. leányiskola Szombathely, Sztrinovics L. Kaposvár, Moussong V. Pécs, Padányi A. Szekszárd, Hitter M. Kassa, Berki J.-né Szolnok, Kuhn O. Kassa, Krasz József Pápa, Frankovich A. Fiume, Neupauer M. Szepesbéla, Weitzer János-utcai leányiskola Arad, Scholtz Felsőkemence, dr. Tragor Vác, Székely L. Tordaszentlászló, Stausz L. Vác.

Lezáratott: 1914. évi június hó 24-én.

Tisztelettel kérjük t. tagjainkat, hogy úgy a f. évi, mint az esetleges tavalyi hátralékos tagdíjakat minél előbb beküldeni sziveskedjenek.

Magyar Gyermektanulmányi Társaság
Pénztári Hivatala.

Budapest, VIII., Mária Terézia-tér 8.

◊ Gyermektanulmányi Könyvtár ◊

Pszichológiai tanulmányok

Irta: Ranschburg Pál dr.

egyetemi magántanár,
a Magyar Gyermektanulmányi Társaság
kísérleti szakosztályának elnöke.

Ára füzve 5 korona.

II. kötet

Ára kötve 6 korona.

A társaság tagjainak 4 korona.

Most hagyta el a sajtót Ranschburg Pál: Pszichológiai Tanulmányok című munkájának második kötete. Ezen könyvében a fáradhatatlan tudós kiváló elmével foglalkozik a makrokozmoszsal és mikrokozmoszsal. Bámulatba ejtő tudásával fejtegeti a külvilágnak belső lelki világunkba való átvetődését, kimutatja, hogy a bennünket ostromló ingerek közül, melyek foszlanak szét, mielőtt tudatosakká válnak és melyek eredményezik a tudatosságot. Szól azután a felfogásbeli és emlékezésbeli tévedések törvényszerűségéről; igen érdekes és fölötte tanulságos a képzetek résztvételének feltűnőbbé válása az összeolvadásban az ingerek térbeli jellegének fokozása által; a gátlási jelenségek kísérletei stb. Eme, a külföld figyelmét is mélyen felköltő művében a nagy tudós tizenkét évi szorgalmas kutatásainak, vizsgálódásainak eredményét ölelte fel, hogy a bebizonyított s minden vitán felül álló pszichológiai sarkigazságaival bámulatba ejtse és egy csapásra meghódítsa a még meg nem hódított pszichologusokat. Ranschburg Pál világhírűvé vált arról, hogy új alaptörvényét fedezte fel a lélektannak, amellyel a léleknek legelemibb és legösszetettebb jelenségeit egyszerű módon lehet megfejteni. Ranschburg Pál nagy tudásának és törhetetlen szorgalmának könyve ez és tankönyve minden pszichologusnak, tanítónak, orvosnak és az egész művelt emberiségnek.

Az Első Magyar Országos Gyermektanulmányi Kongresszus Naplója és a vele kapcsolatos Kiállítás leírása.

Szerkesztették:

Répay Dániel és **Ballai Károly**

a kongresszus főtitkára a kiállítás titkára

Ára 5 korona. 376 oldal, 32 fénynyomatu ábrával. Ára 5 korona.
A társaság tagjainak 4 korona.

E napokban került ki a sajtó alól az 1913. március 17. és '18. napjain Budapesten megtartott első magyar gyermektanulmányi kongresszuson elhangzott összes értékes előadásokat s a hozzájuk fűződött tanulságos megvitatásokat magában foglaló, ugyszintén a kongresszussal kapcsolatosan rendezett gyermektanulmányi kiállítást részletesen ismertető hatalmas kötet. Nélkülözhetetlen kut-forrása ez a mű mindazoknak, akik a legujabb pedagógiai törekvésekről tájékozódást óhajtanak szerezni.

Most jelent meg a Gyermektanulmányi Könyvtár harmadik kötete!

3. kötet

Grósz Gyula dr.

a Bródy Adél gyermekkórház igazgató főorvosa

Gyermekegészségtan

cimű munkája.

Könnyű stílusban, élvezetes módon tárgyalja a gyermek fejlődését a csecsemőkortól az ifjúkorig. E kiváló munkában, melyhez hasonló irodalmunkban nincs, nagy tudással, sokévi kórházi tapasztalatai alapján megírt tanácsokat kap a szülő, hogyan őrizze meg gyermekének egészségét, hogyan erősítse, fejlessze mind testileg, mind szellemileg. Melegen ajánljuk e munkát nemcsak a szülőknek, hanem a kisdidnevelőknek, pedagógusoknak is. *A 307 oldalas munkának ára fűzve 5 korona, kötve 6 korona. Társaságunk tagjainak 4 korona illetőleg 5 korona.*

Megrendelhető kiadóhivatalunkban Budapest, VIII. Mária-Terézia-tér 8—9. és minden könyvesboltban.